1893—15 ВЕРЕСНЯ—1953

Трибуна вільного українського слова на вільній американській землі

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

Адреса Редакції і Адміністрації: "Svoboda", 81-83 Grand St., Jersey City 3, N. J.
Телефон: HEnderson 4-0807, 4-0237
Тел. УНС.: HEnderson 4-1016

РІК LXI. Ч. 193. ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, ВІВТОРОК, 15-го ВЕРЕСНЯ 1953. П'ЯТЬ ЦЕНТІВ — FIVE CENTS JERSEY CITY and NEW YORK, TUESDAY, SEPTEMBER 15, 1953. No. 193. XOL. LXI.

Д-р Л. Мишуга

60 років служби народові

З існуванням газети, як і з життям людини, буває всіляко: можна проіснувати довгі роки й не залишити по собі жадного сліду, або — ще гірше — можна накоїти за той час стільки лиха, що за нього приходиться опісля не тільки соромитись, але й довго покутувати людині, інституції, а то й цілій спільноті. Очевидно, що буває й навпаки: за той час можна зробити багато добра і принести багато користи.

Під таким кутом глядимо ми сьогодні й на 60 років існування „Свободи". Мабуть і найсуворіший критик „Свободи" мусить признати, що вона за весь час свого існування вірно служила одній ідеї: ідеї Волі, так дуже дорогій українському серцю, як і дорогій американському народові. Хоч одні з нас, американських українців, вже давно стали, а інші ще тільки стають частиною Америки, — всі ми користали й користаємо з освяченого традицією ладу цієї вільної землі, в якому можна вважати себе її громадянином і її щиро любити, а рівночасно плекати мову, культуру й традицію своєї рідної країни всіми своїми силами допомагати їй політично й матеріяльно в її змаганнях визволитись з-під чужої влади.

Так розуміла „Свобода" свою місію вже від першого свого числа, яке появилося 15-го вересня 1893 року, і цим вона вияснила свої завдання та конечну потребу своєї появи на американській землі.

Те саме можна б повторити й сьогодні, з тим тільки додатком, що місія „Свободи", не зважаючи на 60 років її існування, ще далеко не завершена. Ми ж бо ще й досі не діждалися тієї радісної хвилини, яка — як заповіла „Свобода" 60 років тому — напевно прийде: визволення України. Тому „Свобода" сьогодні радше дивиться в майбутнє, ніж у минуле. Забагато сьогодні нових великих завдань перед нею. Крім того, наші моральні, інтелектуальні й матеріяльні сили та спроможності на американському терені тепер зросли до таких можливостей, про які тут не могли й мріяти ті, що засновували „Свободу", й ті, що впродовж десятків років ішли її слідами. Тепер є вже кому працювати та допомагати в здійснюванні ідеалів, які видвигнула „Свобода" 60 років тому і яким вона весь час служила. Тому теж і „Свобода" тепер, після 60 років важкого труду, не тільки не постаріласея, але ще й відмолоділа і далі відмолоджується завдяки тому свіжому українському елементові, що впродовж останніх років включається в нашу ідейно-громадську працю.

В одній з наших газет, яка появляється на скитальщині в Европі, вміщено з нагоди 60-річчя „Свободи" статтю, яка квестіонує доцільність відзначування 60-літніх ювілеїв. Не входячи в суть порушеної, в основі слушної, проблеми, вважаємо, що в цьому конкретному випадку справа виглядає дещо інакше. Між нами бо ще й сьогодні є багато таких, які навіть заради добра самої української справи не завдають собі труду застановитися над тим, що означає 60 років безперервного існування вільного українського часопису поза межами України, за широким океаном. Чи ж не є це для Америки й світу незвичайно характеристичне й багатомовне явище, що український поступовий і демократичний часопис міг проіснувати 60 років тільки вдалині від рідної української землі та рідного 40-мільйонового українського народу?

Американсько - українська „Свобода" — живий свідок вікової мартирології українського народу. З такого погляду „Свобода" становить великий аргумент в українських руках, досі ще належно не використаний. Це ж на вільній землі Вашингтона впродовж 60 років голосила вона правду про український нарід та його ідеали й змагання, бо для тієї правди не було місця в поневоленій Україні. Перед американським урядом і суспільством 60 років існування „Свободи", себто 60 років розголошування правди про Україну, яка аж тепер виходить на яву в усій своїй трагічній величі, — це повний арсенал зброї проти ворогів української державної незалежности й самостійности.

Шістдесят років „Свободи" — це не тільки 60 років існування газети. Це 60 років важкої й наполегливої праці на американській землі, зверненої до одної мети: постійної й можливо максимальної допомоги українському народові в його боротьбі за краще життя, за кращу долю та волю.

Шістдесят років існування „Свободи". в Америці — це спільний здобуток всього українського народу, це наше загальне добро, це вияв великої сили української ідеї, вічно живої й непереможної.

Так ми розуміємо 60-літній ювілей „Свободи" й з такими почуваннями входимо в нове десятиріччя праці для допомоги у здійсненні тієї Ідеї, що її виявила „Свобода" вже в перших числах 60 років тому словами, якими вона зверталась до американських українців та до українців, що на рідних землях.

ШІСТДЕСЯТРІЧЧЯ „СВОБОДИ"

Фотокопія (поменшена) першої сторінки першого числа „СВОБОДИ".

О. ГРИГОРІЙ ГРУШКА
основник і перший редактор „СВОБОДИ".

Вадим Лесич

ГАЗЕТА

Блискучих мислей і прозрілих віщень
із стукотом вискакують колони.
Валки гримлять в залізному полоні,
пливуть папером — вісті найновіші.

Не гусяче перо скрипливо пише
по перґаменті, й мисль жива холоне, —
— ротацій час, доба машин стодзвонних
вистукує хронометричну вічність.

У канделябрах догорають свічі,
тремтять, ісходять тіні таємничі,
й линяють скудні думи в тиші . . .

а десь в кутку, в проваллях слів бездомних,
де гранок ритм — рядки суворі ломить,
тривожно б'ється серце заблудивше.

ПРЕЗИДЕНТ АЙЗЕНГАВЕР ПРИВІТАВ „СВОБОДУ" З ЇЇ 60-РІЧЧЯМ

Минулого року, з вступленням в 60-річчя, вітав її тодішній президент Труман

У зв'язку з 60-річчям „Свободи", президент З'єдинених Держав Двайт Д. Айзенгавер переслав на руки голови УНС і адміністратора „Свободи" Д. Галичина окремого листа, в якому в дослівному перекладі сказано: „Я дуже радий вислати Вам і Вашим співробітникам ґратуляції з нагоди шістдесятріччя „СВОБОДИ". Ця чужомовна публікація, як мені відомо, завжди була присвячена ідеалам ведення її читачів до виявлення доброго американського громадянства, зберігаючи рівночасно в цій новій батьківщині спадщину української культури. Така ціль вимагає респекту від усіх американців. Мої найкращі побажання для вас на багато років дальшої служби вашим читачам і Нації. Щиро відданий Двайт Айзенгавер". Лист датований в Денвері, Колорадо, 9-го вересня 1953.

Минулого року, коли „Свобода" вступила в своє 60-річчя, подібні ґратуляції був надіслав на руки її головного редактора д-ра Л. Мишуги тодішній президент ЗДА Геррі С. Труман. В телеграмі б. президента було дослівно сказано: „Я радий поґратулювати „Свободі" та всім, що зв'язані з її видавництвом, з нагоди її шістдесятих роковин. Впродовж двох світових воєн „Свобода стояла мужньо в обороні волі й демократії. В останніх роках „Свобода" має знаменитий рекорд в підтримці нашої американської політики мобілізації могутности вільного світу. Я бажаю вам на багато років дальших успіхів в праці для ваших читачів. Геррі С. Труман".

А. Драган

Промінь у темряві

(З Ювілейного Альманаху „Свободи", 1953).

Одного вересневого дня, точно 14-го вересня, року Божого 1893-го, біля дому греко-католицького пароха о. Григорія Грушки в Джерзі Ситі, Ню Джерзі, на вулиці Ворена, ч. 247, зупинився робітник з тачкою. Залишивши тачку на вулиці, він увійшов у дім і за деякий час, при допомозі двох інших робітників, виніс і поскладав на тачку чотири невеличкі плити, зложених рукою друкарських черенків. Опісля робітник, Денис Голод, разом з о. Грушкою, що йшов біля нього хідником, повіз ці плити до американської друкарні на вулиці Монтґомері.

Наступного дня о год. 1-й пополудні Денис Голод знову повіз тачку до тієї самої друкарні і привіз з неї до дому о. Грушки в'язку задрукованого паперу, приблизно 1,000 примірників чотиристорінкової газети малого формату, в заголовку якої було виписано великими літерами півелліпсою: „Свобода". Під заголовком було гасло — цитата з Шевченка: „Учітеся брати мої, думайте, читайте, і чужому научайтесь, свого не цурайтесь". Зараз за цим друга цитата: „В своїй хаті — своя правда і сила, і воля". Опісля вияснення, що „Свобода" — це „часопис для руського народу в Америці", число 1-ше і рік І-й, дата: Джерзі Ситі, 15-го вересня 1893.

Зміст 1-го числа: великий, майже на цілу сторінку редакційний заклик до „братів русинів", на тій же сторінці „Вісті із Старого Краю", короткі вістки про повідь на „нашій Лемківщині і зеленій Буковині" і „Образ темноти" про „чарівницю" в мадярському селі. Більшість другої сторінки знову „Вісті із Старого Краю", „Політичний перегляд" та вістка про „Американську Русь", точніше, про вже другий з черги „пікнік" в Джерзі Ситі. На 3-й сторінці: адрес „Свободи" і вияснення англійською мовою, що це — „одинока руська політична газета в цій країні, з великим тиражем в З'єдинених Державах, отже вартісний засіб оголошеневої пропаґанди". Далі: знову вістки з Американської Руси" — з Елізабету, Трентону, Оліфанту, Питсбурґу і Вілксбері, де „дуже величаво відбулося посвячення руської православної церкви". Опісля вірш „До свободи", підписаний Федоровим, вияснення, що „наша газета присвячена робітничій справі" та що „доля і судьба нашого робітника лежить нам на серці передусім". На тій же сторінці ще коментар „Чого нам треба" і відповідь в справі „американських паперів", а звідси заклик, щоб „братя-русини не спали, але рухались та вибирали папери, якщо хочуть тут жити так, як живуть другі". Ця сторінка закінчується оповіданням про коваля і чорта — переклад з італійського. На четвертій сторінці — „Кілька слів письмакові „о русінах" з „Пшияцєля люду". І так, як у першій статті „До Братів Русинів" повно найпалкіших слів любови до свого народу та повно турботи за його долю на Рідній Землі і в Америці, та і в цих „кількох словах" на четвертій сторінці повно обурення проти „одного польського дурисвіта", що, „засадивши о к у л я р и премудрого Соломона на свій почервонілий від горілки ніс, одним замахом свого дурного пера змалював наш народ пияцьким, лінивим, темним болгузом". Кінчиться газета „Останніми вістями", короткими коментарями про „холеру" та „біду" і нарешті — „прошенієм" висилати передплату, бо чергове число дістане тільки той, хто за нього наперед заплатить.

(Закінчення на ст. 7)

СЬОГОДНІ В ЧИСЛІ:

Дмитро Галичин

З перспективи 60-ти років

„Минуле зв'язане органічно з сучасним і немає нічого в сучасному, що не мало б свого коріння в минулому", — писав колись Панько Куліш. Цю глибоку думку можна б з великою точністю достосувати й до „Свободи" з нагоди 60-річчя її існування.

Перечитуючи справді пожовклі сторінки „Свободи" навіть з-перед 60 років, ми переконуємось, що думки, ідеї та кличі, які вона висловлювала й проголошувала тоді, напричуд актуальні сьогодні. Їх можна б живцем взяти з тих присипаних порохом давнини сторінок і пересадити на теперішню нашу союзову, чи загальногромадську ниву. Вони бо з бігом десятиліть не тільки не втратили своєї вартости, але в багатьох випадках ще більше законтивізувалися, дармащо з часом змінюються обставини й люди. Якщо б видерти картку з першого річника „Свободи", закрити дату й не зважати на тодішній стиль і мову, а тільки заглибитися в думки, висловлені в статтях та редакційних коментарях, то кожне речення можна б достосувати до нашої дійсности, хоч від того часу минуло вже більше, ніж півсторіччя, хоч в тому часі було дві світові та безліч менших воєн та революцій і хоч зайшли такі, здавалося б, епохальні зміни в житті людей і їхніх спільнот.

Візьмімо для прикладу наші союзові справи. Сьогодні ми пишемо й говоримо, що могутній Український Народний Союз — це найбільша опора нашого національного життя в усіх його галузях і ділянках. Ми твердимо, що економічна сила УНСоюзу, із збільшеним народним та адміністраційним фондами, зможе дати найкращу матеріяльну базу для всіх інших ділянок нашого громадського життя. Ми підкреслюємо величезне культурне й політичне значення Українського Народного Союзу, що так пророчисто виявляється в його виданнях, зокрема англомовних, що становить великий вклад у загальну культурну скарбницю і рівночасно поширює та закріпляє в світі правду про Україну, її історію, культуру та її змагання, викривлені в світовій опінії підступними брехнями ворожої пропаґанди.

В цьому відношенні Український Народний Союз добився сьогодні значних успіхів, але все це має свій корінь в минулому, в тих пожовклих листках Союзового органу „Свобода", яка вже 18-го березня 1894 року закликала тодішніх українських іміґрантів, щоб ставали в ряди УНСоюзу і своїм членством в тій організації „дали знати світові, що ми тут живі та що наше народне й культурне життя б'є живою струєю".

Сьогодні ми закликаємо до складання національного датку на допомогу визвольним змаганням українського народу та інституціям, які ведуть політичну, культурну, харитативну чи іншу корисну діяльність. Це теж має свій корінь в традиції давноминулого. Коли, наприклад, в 1905 році почалися заворушення в тодішній білій російській імперії, „Свобода" повела інтенсивну „кампанію" на допомогу Українській Революційній Партії, закликаючи: „Хто справжній патріот, хто бажає волі Україні, — хай зложить свою лепту на престол Вітчини . . ."

Таких і подібних прикладів та порівнянь можна б наводити багато з кожного річника й з кожного числа „Свободи", офіційного органу УНСоюзу, за всі 60 років її існування.

Все це вказує, що „Свобода". від самого початку свого існування поклала собі за завдання вірно й чесно служити всій нашій національній спільноті й що вона це своє головне завдання непохитно й безперервно здійснює. Найвищим ідеалом „Свободи" від появи першого її числа в дні 15-го вересня 1893 року було служити інтересам всієї нашої нації та робити все можливе, щоб приспішити визволення українського народу з-під ворожої окупації. Для тієї мети вона намагалась спричинитись до якнайповнішої розбудови нашого національного життя та наших національних ресурсів, скріплюючи серед свого народу віру у власні сили та переконуючи інших в слушності української справи. Вона робила й робить це з найглибшого власного переконання і в тій непохитній вірі, що — як це сказано в одному з чисел „Свободи" ще в 1902-му році — „прийде час, коли по лютій зимі зазеленіє наша українська нива та встеляться цвітами українські поля, бо вже й для нашого народу сходить велике сонце: Воля і Свобода!"

ДО СВОБОДИ

(Уривок з вірша у 1. числі „Свободи")

Свободо премила,
Жизнь Бога самого.
Чом нам не окажеш
Ти личенька твого?
— — — — —

Віками носили
Желізні окови.
Ріками за тебе
Лилось нашой крови.

На твою честь, славу,
Високі могили:
Де свідчать по нині,
За що ми ся били.
— — — — —

Розжень чорну хмару
Тиранство, облуд,
Розбий сю темницю,
Де скований люд...

Федоров

СВОБОДА
УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА
ПРОГОЛОСИЛА ПОВНУ НЕЗАВИСИМІСТЬ УКРАЇНИ.

Фрагмент першої сторінки „Свободи" з 22-го січня 1918 р.

СВОБОДА
ЗЛУКА ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ З УКРАЇН

Фрагмент першої сторінки „Свободи" з 25-го січня 1919 р.

СВОБОДА SVOBODA
Український щоденник UKRAINIAN DAILY

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays & holidays (Saturday & Monday issues combined) by the Ukrainian National Association, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.

Entered as Second Class mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає і не зобов'язується повертати незамовлені матеріяли.

Адреса: "SVOBODA," P. O. Box 346, JERSEY CITY 3, N. J.

ШІСТДЕСЯТРІЧЧЯ

Сьогодні „Свобода" завершує 60 років свого існування. Шістдесят великих річників цієї газети, в яких зібрано точно 11,639 її чисел — це не тільки „гора" списаного паперу, але й прямо невичерпне джерело інформацій та думок, які у великій мірі творять загальний образ нашої спільноти в цій країні та нашого народу на рідній землі і на всіх континентах. На сторінках „Свободи", яка з першого числа почалася цитатою Шевченка, друкували свої праці однаково, як найвидатніші уми нашого народу, так і прості трудовики, яким часто треба було допомагати позбирати поодинокі літери в слово. У цих річниках „Свободи" можна подибати більше і менше відомих авторів дослівно з усіх обширів і навіть найдальших закутин соборної української землі, як і з усіх тих країн світу, куди колинебудь з доброї або лихої волі попадала українська людина. В „Свободі" висловлювали й висловлюють свої думки й переконання українці всіх кожночасних політичних напрямків та всіх віровизнань, надаючи їй справді всенародного характеру, з усіми його позитивними та неґативними прикметами.

Про „Свободу" вже багато сказано й написано. Багато доброго й чимало злого, бо така є людина, таке є життя й такий є кожний часопис. Одні вихваляли цю газету під небеса, інші змішували її з болотом, а ще інші твердять, що її єдиною заслугою можна вважати тільки те, що вона 60 років проіснувала. Не наше діло розглядати тут всі ці похвали й догани, хоч ми, можливо, могли б найбільше сказати як про її заслуги й добрі прикмети, так і про її недомагання. Але одне треба з усією певністю ствердити: „Свобода" впродовж свого 60-літнього існування не була ані ліпша, ані гірша від нашої суспільности. Вже згадано, що в „Свободі" вміщували свої статті люди всіх територіяльних і соціяльних походжень та всіх політичних і релігійних переконань. Впродовж одного тільки минулого року „Свобода" надрукувала статті понад 400 авторів, отже є всі причини й підстави на те, щоб вважати її за вірний образ кожночасного стану нашого суспільства, його дзеркалом, його еманацією.

„Свобода" — це не тільки газета, це — інституція. Шістдесятріччя „Свободи" — це не ювілей газети, а радше ювілей нашої спільноти. Це ювілей тих перших піонерів, що цю газету-інституцію створили, що її зложені черенки на тачках до друкарні возили, а опісля поширювали. Це ювілей усіх тих колишніх і теперішніх наших трудовиків, зокрема того з кожним роком ширшого загалу ідейного членства Українського Народного Союзу, що своїми важко запрацьованими центами „Свободу" підтримували. Це ювілей всіх тих соток і тисяч відомих і безіменних приятелів „Свободи", які були їй вірні і словом та ділом підтримували в усіх радісних і сумних хвилинах. Це ювілей усіх тих, що своїми інформаціями, думками та коментарями збагачували зміст „Свободи". Це теж ювілей усіх тих доброзичливих критиків, що радою й порадою, а часом навіть гострими, але щирими словами вказували „Свободі" на її помилки й недостачі, допомагаючи в той спосіб поліпшувати її. Це ювілей усіх тих, що своєю участю в конвенціях УНСоюзу виносили рішення, які сприяли розвиткові й ростові „Свободи", і це ювілей усіх членів Головного Уряду УНС та його Екзекутиви впродовж усіх 60 років, бо вони головною мірою спричинились до того, що „Свобода" стала тим, чим вона є: трибуною вільного українського слова на вільній американській землі. Без тієї допомоги і без того зрозуміння й вирозуміння, що зустрічала „Свобода" впродовж свого існування в усіх прошарках української спільноти, зокрема серед членства УНСоюзу й його кожночасного проводу, не було б сьогоднішнього 60-літнього ювілею, бо, правдоподібно, не було б „Свободи", щонайменше такої, якою вона є.

Шістдесятрічний ювілей „Свободи" — це в першу чергу ювілей цієї благословенної країни, в якій вона зродилась, 60 років прожила і в — Бозі надія — проживе ще довгі-довгі роки. Тільки в обставинах американської волі, в її незрівняній системі народоправства та пошанівку до всіх рас, мов, культур та переконань могла зродитись та перетривати найдовший період ця вільна трибуна вільного українського слова, так жорстоко нищеного й гнобленого на рідній українській землі.

І тому всі ґратуляції й побажання, що їх одержала „Свобода" з нагоди свого шістдесятріччя, вона в повній покорі передає тим, кому вони справді належаться: нашій американсько-українській спільноті та нашій прибраній американській Батьківщині.

Д-р Семен Демидчук

АМЕРИКАНСЬКА АСАМБЛЕЯ

Дім Ардена, за сорок миль на північ від Ню Йорку в горах Рамапо, це — осідок Американської Асамблеї. Її придумав президент З'єдинених Держав ще тоді, як був головою Колумбійського університету, в 1950 році. Самий будинок — це палата колишнього залізничого короля Гарімана, подарована його нащадком, демократом Аверелем Гаррімaном, колишнім директором Взаємної Безпеки. Дім, з навколишнім лісом, має назву „Кампус Колумбійського Університету", хоч служить для потреб цілої нації.

У цьому домі збираються провідні уми Америки на обговорення американських ідеалів й оцінку поточних справ цілої країни. У нарадах, здалеку від світового гамору, на лад манастирських замкнених реколекцій, беруть участь яких 200 осіб, що розташовуються в 96 кімнатах. Поділившися на секції, учасники нарад обговорюють різні національні проблеми вранці й пополудні впродовж п'яти днів, а ввечорі сходяться на пленарні засідання, щоб осягнути згоди в обговорених питаннях. Значення Дому Ардена полягає в тому, що ідеї Американської Асамблеї, обговорені й вирішені на нарадах, передаються як рекомендації до Білого Дому, і там знаходять більший вплив, ніж всі інші подібні неурядові ухвали чи резолюції. Так само й особи, що беруть участь в Американській Асамблеї, мають легший доступ до Білого Дому, ніж з інших груп. З дотеперішніх учасників Асамблеї біля 20 осіб, отже десять відсотків, покликано на різні високі урядові становища. Між ними є, наприклад, теперішній секретар оборони Чарлз Вилсон, адміністраторка Федеральної Безпеки Овета Колм Гоббі, Филип Йонґ, директор Цивільної Служби ЗДА й ін.

Минулого грудня сімдесят учасників Американської Асамблеї, зібравшись в Домі Ардена для поновної оцінки своїх спостережень з-перед шости місяців над причинами, наслідками й ліками для інфляції, прийшли до висновку, що безпосередня загроза інфляції минає й тому немає потреби складати якоїсь федеральної програми для поборювання депресії, якщо б вона трапилася. Після нарад ці особи, покликані з різних верств американського населення, прийшли до висновку, що, не зважаючи на загрозу погіршання міжнародних відносин, наспів час для скасування контролі цін. Незабаром, як Айзенгавер став президентом, контролю цін справді скасовано.

Декляpація Американської Асамблеї з травня 1951 р. в справі відносин ЗДА до Західньої Европи дала підставу президентові Айзенгаверові укласти засади своєї закордонної політики, хоч ці засади ще досі не проголошені повнотою. Згадані приклади з нарад Американської Асамблеї — це тільки зразок, звідки американський уряд дістає інспірації й вказівки для практичного вирішування справ.

Тому президент Айзенгавер, який започаткував ці наради, може бути вдоволений, що він користується працею людей, які радять, згідно з його передбачуванням, в найкращих інтересах країни.

Думка президента Айзенгавера скликування на наради людей, що становлять теперішню Американську Асамблею, мала підтримку від різних ентузіястів, без уваги на партійну приналежність. Після подарування дому Гаріманом, інші особи й організації склали на цю ціль мільйон долярів. Пожертви йдуть далі. Ген. Айзенгавер покликав спочатку Крайову Політичну Раду, складену з таких осіб, як Луїс В. Доґлес, кол. амбасадор в Британії, як голова ради; д-р Йонґ, декан школи заавансованого бизнесу при Колумбійськім університеті, як виконний директор Асамблеї; небіжчик Вільям Ґрін, голова Американської Федерації Праці й ін. Добір людей, що беруть участь в Американській Асамблеї, переведено так, щоб вони представляли різні групи американського населення.

Досі радила Асамблея як вже згадано в травні й грудні. Наступні наради відбудуться в листопаді, з метою обговорення проблем економічної безпеки і складення засад відповідальности уряду й одиниць. Нема сумніву, що уряд скористає з рішень наступної Американської Асамблеї для повного добра країни.

Особи, що приїздять з чужинних країн до Америки і звикли до ладу в країнах, з яких походять, дивуються, як у такій многолюдній країні, як Америка, може вибитися наверх одиниця, сила якої не коріниться в походженні із відомої родини або яка не має особистого мастку. Розглядаючи список осіб, що беруть участь в нарадах Асамблеї, зустрічаємо там навіть іміґрантів, що, розглянувшися в американських відносинах, вміли до них пристосуватися й найти спосіб впливати на долю великої нації.

Американська Асамблея могла б бути добрим прикладом й для нас, американських українців, що могли б створити подібну інституцію для обговорювання та практичного пристосовування до життя високих ідеалів. На це є у нас люди, могло б знайтися і відповідне місце нарад, хоч би в Союзівці, а висліди таких нарад нашої Асамблеї цілком певно були б цінним дороговказом для УКК, ЗУАДК та інших наших інституцій.

ЗДА, ЧЕРВОНИЙ КИТАЙ І ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ

Совєтський Союз заявив, що на звичайній сесії Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй, що її відкриття заповіджене на 15 вересня ц. р., знову домагатиметься допустити до ОН представників комуністичного уряду Китаю. Це буде безумовно найважливіша точка найближчої Генеральної Асамблеї і тому довкола неї щораз більше шуму. Останньою заявою у цій справі було колективне ствердження міністрами закордонних справ ЗДА, Австралії та Зеляндії, що вони не визнають червоного Китаю і не погодяться допустити його до ОН. Але з уваги на натиск Англії, а почасти Франції, скандинавських та деяких азійських і африканських держав — справа значно ускладнюється. Придивімось, як вона виглядає у світлі історичних подій та суперечних міжнародних інтересів.

Значення Китаю окреслюється передусім голосними цифрами: це — країна, яка має свою писану історію від 2,200 років перед народженням Христа, свою територію на одну третину більша від З'єдинених Держав і з населенням округло 460 мільйонів душ. Цей величезний потенціял господарських джерел та людського матеріялу автоматично належав під час другої світової війни до „великої п'ятки" і, як такий, має постійне місце в Раді Безпеки ОН. Найстарша культурою, але й найбільш відстала цивілізацією держава світу — Китай свою новітню історію починає властиво від 1911 року, коли великий реформатор Сун Ят-сен проголосив його республікою. У 1910 році почався наступ Японії, яка заанектувала тоді „лише" Корею, але в рр. 1930/31 зайняла Манджурію, а в р. 1937 блискавичним захопленням найбільших китайських міст і найбагатших портів — фактично взяла Китай під своє управління. Скінчилось усе це з прогрою Японії у другій світовій війні, і тоді, 11 січня 1943 року, ЗДА й Англія підписали нові договори з Китаєм, відновлюючи його суверенність і остаточно касуючи екстериторіяльні привілеї заморських країн на його терені. Але в громадській війні, що її активно піддержували Совєти, національна течія Куомінтанґу та її речник Чіян Кай-шек програли і остаточно 7 грудня 1949 р. він сам і його уряд та рештки його військ перенеслись на острів Формозу, залишивши весь китайський суходіл на поталу комуністичної влади. Її носій, Мао Тсе-тунґ, виїхав у грудні 1949 з великим почотом до Москви, де — в половині лютого 1950 — урочисто проголошено тісний союз СССР і комуністичного Китаю. Наввипередки з Совєтами 5 січня 1950 р. офіційно визнала новий комуністичний уряд Англія, зірвавши зв'язки з Чіян Кай-шеком. Зараз же тоді, в днях 8-10 січня 1950 р., відбулись вперше дебати в Раді Безпеки у справі допущення комуністичного Китаю до ОН на місце національного. Тоді совєтський внесок був відкинений 8-ма голосами (на всіх 11). Голосували проти нього: ЗДА, національний Китай, Куба, Еквадор, Єгипет, Норвеґія, Англія і Франція — останні три держави з уваги на тодішні події в Кореї. Совєти „образились" і більше як пів року бойкотували Раду Безпеки, а з цього користали альянти і в дні 1 лютого 1951 р. проголосили комуністичний Китай „агресором". Ще 8 грудня 1950 р. З'єдинені Держави зірвали з комуністичним Китаєм торговельні зв'язки. Зате вдержують і досі торговельні зв'язки з цією країною Англія і інші держави.

Торгівля є найважнішим арґументом, що наказує різним державам побиватися за допущенням червоного Китаю до ОН. Очевидно, що вони піддержують своє становище арґументом юридичним, а дехто каже — розумовим: фактична влада, мовляв, перебуває в руках комуністичного уряду, він керує адміністрацією, фінансом і військом, отож тільки він має право репрезентувати країну назовні. Протиарґумент: Совєти, хоч і є членом основником ОН, своєю міжнародною політикою та поведінкою на терені самих ОН доказали, що вони — а разом з ними всі комуністичні держави — є загрозою для миру і вільного світу, а тому нема чого допускади до ОН ще одну комуністичну державу, яка ще більше утруднить оборону світу перед комуністичною агресією. Інтерзенція червоного Китаю в Кореї в Корейській війні була разючим арґументом для ЗДА, які твердили, що нічого й думати про мирне співжиття з отим комуністичним колесом. Однак із закінченням бойових дій в Кореї Совєти та їх сателіти й неофіційні підголоски знову натискають на визнанні комуністичного Китаю та допущенні його до ОН. Формальним протиарґументом виставляють вони те, що, мовляв, невідомо ще, як поведуться червоні китайці на політичній конференції про тривкий мир в Кореї. Та незалежно від того, чи той мир настане, чи ні, актуальними залишаться дві концепції: або маленькими торгами й маленькими домовами таки якось ладнати з большевиками й вічно латати діри в ситуації, повній воєнних небезпек, — або не тільки поступатись їх із здобутих позицій, вичікуючи щасливого моменту, коли можна буде розкласти їх ізсередини або знищити. Ці дві концепції — це дві сучасні основні політичні доктрини, і вони такі суперечні, що компромісу між ними не може бути.

ЗДА мають багато прикрих досвідів, але один особливо страшний — це той, коли вони, під враженням приходу в Німеччині до влади Гітлера та під натиском комуністичної пропаґанди, 16 листопада 1933 р. визнали офіційно СССР. Торгувати можна й без офіційного визнання влади країни, з якою провадиться торгівля: адже ЗДА 15 років торгували з Совєтами, не визнаючи їх. Визнання Совєтів Америкою незвичайно скріпило престиж червоної Москви. Коли б тепер таке повторилось з червоним Китаєм — це був би тріюмф всього комуністичного світу, це був би наявний доказ, що вся насильницька політика Москви та її учнів по всьому світі — правильна і що треба тільки нахабности та терпцю, щоб „буржуазний світ" затвердив доконані комуністами факти і запросив їх до свого столу. Здається, найбільш впливові американські чинники здають собі з цього справу. Тому не забракло голосів, як напр. голови сенатської більшости сен. Новленда, що на випадок, якби більшість ОН заявилась за прийняттям червоного Китаю — ЗДА повинні звідтам вийти. Згода ЗДА на допущення червоного Китаю до ОН може так сколихнути всією американською публічною опінією, що це фатально відіб'ється на політичній долі республіканської партії. Нема також ні одного речового арґументу, який казав би Америці скріплювати престиж і силу червоного Китаю — якраз на Далекому Сході, недалеко Кореї і Японії, над Тихим океаном, де зосереджуються життьові інтереси ЗДА.

Тому здається, що ЗДА вживатимуть всіх способів, щоб до ОН червоних китайців не допустити ані на цій Генеральній Асамблеї, ані на наступних. І мабуть їм удасться перешкодити цьому, не користуючись в Раді Безпеки правом вета. Але чи не було б навіть краще викликати „кепське враження", скориставшись з цього права, ніж розбивати Об'єднані Нації своїм виступом чи капітулювати перед доктриною угодівства з Москвою та її пейпінґським сателітом.

НІМЕЦЬКІ ВИБОРИ

(Лист з Лондону)

Недавно мені довелося побувати на континенті в різних країнах. Мав розмови з деякими визначними політиками-послами до парляменту в Західній Німеччині. Коли при інших справах доходило до проблеми нових виборів, що мали відбутися 6 вересня, то мої співрозмовники — однозгідно були тої думки, що д-р Аденауер і надалі лишиться при владі, що перемога його партії — християнських демократів — на виборах безсумнівна. Говорили це саме і прихильники та противники політики теперішнього німецького канцлера. Вислід виборів показав значне збільшення голосів, відданих за партію християнських демократів, ніж це було за перших виборів до західньо - німецького парляменту 1949 року. Це вимагає особливого пояснення. Для того я вирішив перевести „консультацію" з деякими журналістами німецької преси, що перебувають постійно в Лондоні. Їх пояснення такі:

Головною допомогою для Аденауера в його перемозі на виборах був той факт, що урядові вдалося, попри всі труднощі повоєнної руїни, наладнати добрий адміністраційний апарат і що німецьке народне господарство, з напруженням усіх сил народу, відновилося і пішло вперед. Це можна назвати „господарським чудом", навіть взявши під увагу велику поміч з Америки, яку дістала Західня Німеччина. Адже й Франція дістала з Америки більші кредити і просто допомогу, однак господарський розвиток цієї країни дуже „кульгає". Розмах західньонімецької промисловости забезпечив для населення працю. Не забуваймо, що Західня Німеччина мусіла прийняти до себе коло 9 мільйонів німців, виселених з різних країн Сходу Европи та з областей Німеччини, на схід від лінії Одра - Ніcса. Тепер Німеччина має коло 1 мільйона безробітних, але це для країни з 50-ма мільйонами людности, не є страшною проблемою.

На виборах не мали успіху ні комуністи, ні дрібні фашизантні групи, що згадують часи Гітлера, як „колись ми панували". Німці навчилися відрізняти демагогію від політики, що мусить числитися з фактичними відносинами. Але чим пояснити, що соціял-демократична Партія, при всій своїй могутній організації і впливах на професійні робітничі спілки, не могла прийти до влади через перемогу на виборах?

Гляньмо на політику Німецької соціял - демократичної партії після другої світової війни. Її провідник д-р Курт Шумахер, поставив собі завдання — не дати противникам своєї партії матеріялу для демагогії, мовляв, соціял - демократи готові йти на уступки державам, що перемогли Німеччину.

Саме політика німецьких демократів після війни, яка реально оцінювала міжнародні відносини і йшла на щиру співпрацю з демократичними великодержавами, була використана фантастичним демагогом Гітлером, який твердив, що всі інші „запроданці", „опортуністи", а тільки він, як Мойсей жидів, виведе німецький народ із „плутократичної неволі" західніх великодержав. Тоді ця демагогія впливала на німців, особливо на молодь, і це дало великі успіхи Гітлерові у виборах.

Шумахерові, очевидно, все ввижався „новий Гітлер", що захоче через націоналістичну демагогію захопити владу в Німеччині. Тому Шумахер сам вів пропаґанду, яку можна до певної міри назвати націоналістичною. Напр., вимога повної рівноправности для Німеччини в світовій політиці не має доброго відгуку в інших державах, бо ще й досі люди пригадують загарбницьку політику Гітлера, за якою стояла велика частина німецького народу.

Аденауер це ліпше зрозумів, і як свого часу французький дипломат Таллеран після поразки Наполеона, старається поволі здобути довір'я для Німеччини в демократичному світі. Німецькі соціял-демократи немало помилилися в оцінці стремління німців до об'єднання розділених територій цієї країни. Вони вимагали конференції чотирьох великодержав, щоб Німеччині була заґарантована невтральність. Однак, велика більшість німців не вірить у московські „ґарантії" і піддержала політику Аденауера, що рішив прийняти американський проєкт озброєння Німеччини в рамах европейської соборної системи. Це значить, що німецька армія стане частиною Европейської Армії. Для більшости німців, що знають комуністичну систему, здається, ліпшим спиратися на союз демократичних народів Европи і Америки, ніж не мати ніякого війська і покладатися на ґарантії великодержав, включно з „ґарантією" Москви. Загроза соціял - демократів, що вони, в разі перемоги на виборах, скасують міжнародні договори, підписані урядом Аденауером, не могли позитивно вплинути на більшість німецького населення. Цього курсу не схвалювала і значна частина членів партії.

Аденауер не боїться плянів федеративного об'єднання Европи, хоч би і не вся Німеччина могла стати членом такої Европи. Соціял-демократи, задля можливости впливу на національні почування німців, висловлювалися проти таких плянів, поки німецькі землі не будуть усі об'єднані (позиція, яку в імені партії висловлював проф. Карло Шмід на різних міжнародних конґресах). Перемога Аденауера прискорить включення Німеччини в господарську і політичну систему запляноване об'єднаної Европи.

Кожний народ може навчитися на своїх помилках. Так і з німцями: після націоналістичного чаду з доби Гітлера, німці починають дивитися на світ тверезими очима і шукають виходу з біди спільно з цілим вільним світом.

П. А.

Часопис „Свобода" повинен знаходитися в кожній українській хаті!

Лев Ясінчук

ШКІЛЬНА ОСВІТА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

(11)

Німецька окупація

В часі швидкого розгрому Польщі німецькою армією Гітлера започаткованого 1. вересня 1939 р., почав діяти договір Рібентропа-Молотова; 18. вересня проголосив большевицький уряд, що йде на захист єдинокровних братів залишених Польщею напризволяще. За 3-4 дні залили большевицькі війська українські землі аж по Буг і Сян, що становили теперішню межу між Німеччиною й Совєтами. Німці, що від двох тижнів облягали Львів, відступили на захід від названих рік. Так отже українські землі, що були під Польщею найшлися під двома окупаціями: Холмщина, Підляшшя, Лемківщина й Надсяння під німецькою, а землі на схід від них під большевиками.

Перейняту від Польщі територію німці зорганізували в „Генерал Губернію", поділяючи її на „дистрикти" — українські землі опинилися в дистриктах — краківський і люблинський.

Початкову непевність німців використали українці на своїй етнографічній території для шкільної справи. Організувалися українські народні школи, а рухливе видавництво, що зорганізувалося в Кракові, видало низку шкільних підручників. Організували „дошкілля". На заходи зорганізованого в Кракові „Українського Центрального Комітету" з проф. д-ром Володимиром Кубійовичем у проводі, постала ґімназія й середня технічна школа в Холмі, ґімназія й середня торговельна школа в Ярославі й учительська семінарія в Криниці, на Лемківщині. В Холмі відкрили теж Православну Духовну Семінарію. Шкільництвом керували Відділи Знання й Навчання при дистриктових урядах, а саме для Лемківщини й Надсяння у Кракові, а для Холмщини й Підляшшя — в Люблині. Ці керуючі відділи підлягали „Головному Відділові Знання й Навчання" у Кракові.

Організація народніх шкіл спиралася на числі дітей даної місцевости й даної національности (української, або польської), при чому на одного вчителя навантажувано 80 дітей і 30 годин навчання тижнево. Безпосередній нагляд над школами по повітах мали „окружні шкільні радники" (німці, або „фольксдойчі") при помочі українських інспекторів для українських шкіл і польських для польських шкіл. По дистриктових відділах було по одному інспекторові українцеві для кожнього роду шкіл.

22. червня почалася війна між німцями й большевиками. Німці швидко опанували всю українську територію. Своїм союзникам румунам віддали Буковину й Басарабію, добавляючи ще й велику полосу на лівому березі Дністра, з Одесою. Цю територію назвали румуни „Трансністрією". Галичину включили німці до Генерал-Губернії як новий „дистрикт Галичина", а зо Східніх Земель зорганізували „Райхскомісаріят Україне" зо столицею в Рівному. На кожній з тих адміністраційних одиниць розвивалося інакше життя українців.

В „Трансністрії" почали румуни вводити румунську мову до шкіл по українських селах, а незабаром переміновували школи на румунські, особливо на Буковині й Басарабії.

В т. зв. „дистрикті Галичина" німці майже не припиняли українського культурного руху, що припинений впродовж двох років, нагально оживав. У Львові створили т. зв. Шкільний Відділ, під проводом проф. Білинкевича. У Шкільному Відділі почалася поважна робота, бо Білинкевич склав свій уряд з найкращих українських педагогів Львова. В довготриваючих нарадах вони склали проєкт устрою різного роду шкільництва й шкільні програми для кожного з тих типів шкіл. Дарма, що Шкільний Відділ одержав повновласти тільки для організації шкіл у Львові, він став швидко нелеґальним осередком шкільного руху на цілій Україні. Сюди приїздили відпоручники різних українських земель по вказівки й доручення.

Коли до Львова прийшла німецька цивільна адміністрація, то вона обсадила по своєму Шкільний Відділ, переіменовуючи його на „Відділ Знання й Навчання", як це вже було в Генерал Губернії на заході. Для кожного роду шкіл покликала на референтів-інспекторів українських педагогів для українських шкіл, а польських педагогів для польських шкіл. Організацію шкільництва переводив Відділ Знання й Навчання на той самий лад, як це було від 1939 р. на захід від Сяну-Буга. Національні народні школи можна було відкрити при 20 дітей. Для 20-ки другої національности можна було творити її окрему клясу при даній школі. Для одного вчителя призначували по 80 дітей, тільки для Львова виторговано згодом знижку того до 40 на вчителя. Тим чином обминали вищу організацію шкіл та високе запотребування українських учителів, яких в українців не доставало на 2000, не зважаючи на всякі можливі провізоричні уладження. У 1944 р. було вже українських народніх шкіл у самому тільки львівському „дистрикті" 3080 з 9800 українськими вчителями, а польських тільки 937, приблизно з 1800 учителями. Для піднищення кваліфікації тих новонабраних учителів, що не мали педагогічної освіти, творилися вакаційні курси. Після закінчення таких двох курсів могли учасники здавати іспит зрілости й були порівняні у правах зо своїми старшими товаришами. Українське видавництво, що тим часом перенеслося до Львова, привезло з собою українські шкільні підручники справивши їх дещо, а згодом видало й нові.

В середньому шкільництві зорганізували 10 українських ґімназій і 5 учительських семінарій. Тим чином середні школи могли охопити більше української молоді, як за польських часів, дарма, що кляси були обмежені на 40 учнів, тимбільше, що шкільна влада деколи ніби не добачувала відхилення вгору.

Фахових шкіл усякого роду як польських, так і українських було стільки, що вони майже заспокоювали вимоги населення в тій ділянці.

Університет з німецькою мовою викладання відкрили у Львові щойно 1942 р. Щоб не дати українським студентам зрівнятися зо студентами німецьких університетів, назвали львівську високу школу не університетом, але „курсами" — медичними, технічними, агрономічними, хоч ті „курси" стояли на університетському рівні.

З початком німецької окупації на Великій Україні, за військової адміністрації, започаткувалось многобічне культурне життя. Але це тривало тільки короткий час. В т. зв. „Райхскомісаріяті Україне" став державним комісарем Ерiх Кох, що нищив кожний прояв українства.

А пізніш на українські землі, крок за кроком, суну-

(Закінчення на стор. 7-ій)

Іван Кедрин

ЛУПАЙТЕ ЦЮ СКАЛУ...

Коли часопис виходить кілька тижнів чи місяців, рік-два-три і щезає, здебільша через брак фондів, то це ефемерида, яка не лишає по собі сліду в громаді. Є тільки вийнятки, що такий часопис переходить до історії преси, відігравши поважну ролю хоч у короткому, проте історичному й переломовому часі. Зрештою, часопис — це дивна сполука двох суперечних завдань: давати найбільш актуальні інформації, що за день-два тратять вартість, і водночас працювати на далеку мету, важнішу від усіх актуальних подій дня. І тому тільки з перспективи довшого часу можна оцінювати вартість часопису: чим він позначився в історії політики й культури даної нації, що таке він виконав із своєї місії, плянованої на далеку мету? Бо — очевидно — одно-два-три і тридцять і навіть триста чисел часопису не матимуть ще впливу на спосіб думання читача, на його світогляд і його реакцію на події. Треба б, щоб ота жменя задрукованого паперу вміщала дійсно полум'яні слова надхненних пророків і щоб вони лунали в якомусь особливому часі, щоб мали негайний вплив. Це, як сказано, рідке щастя для газети. Здебільша, доля газети така, як її бачимо щоденно в Ню Йорку: буквально мільйони примірників кількох нюйоркських щоденників валяються по підземках, недбайливо кинені читачем, що перелистkував сторінки, і йдуть до кошів із сміттям. І так само діється по всіх містах і містечках світу, за вийнятком тої дикої вінної його частини, де все ще газетний папір служить курцям для скручування цигарок.

Маловажна вартість газети на коротку мету йде впарі з велетенською її вартістю при існуванні довгий час. Вона діє, як лік, що його треба вживати постійно: помалу, але тривко змінює організм. Чим була українська громада в Америці тому 60 років? Це такий шмат часу, що живі ще свідки тодішніх відносин можуть говорити хіба тільки про свої дитячі спомини, в яких нема місця для образів з громадського життя. Тому 60 років ще свіжою подією був приїзд до Америки першого українського священика, о. Івана Волянського, що 19 грудня 1884 р. відправив першу на американській землі Богослужбу церковно-слов'янською мовою. Це були найперші початки якоїсь організації, перші початки бідного і примітивного культурництва, ще без тіні свідомої політичної роботи серед американського народу і її державної верхівки.

„Тому 50 років ми були нічим іншим, а тільки українськими селянами, що найнялись в Америці на роботу" — писав 9 років тому д-р Лука Мишуга в „Ювілейному Альманасі", що його видано з нагоди 50-тиліття Народного Союзу. Це була маса чорноробів, безумовно здебільша патріотична і повна доброї волі, але без власної провідної верстви, без керми і вітрил, без засобів, щоб робити щось на ширшу міру, без змоги будь-якої політичної акції на користь України і без виразної свідомости, що така акція потрібна і без уявлення, як вона мала б виглядати, як її вести. І тому заснування „Свободи", що попередило заснування Українського Народного Союзу" на один рік, було дійсно — як висловлюєтся цитований діяч — „народженням ідеї".

Шістдесят років пропагує, поширює і поглиблює ідею „Свобода". Казати, що цією ідеєю є само українство — звучить нині банально. Але 60 років тому це не була банальна справа — вивісити на американській землі серед маси бідних зарібників український прапор і казати тій масі діяти на двох фронтах: власної організації та пропаґанди української справи серед американців. Це не була легка справа здвигати буквально з нічого, буквально на пустелі, і церкви, і народні доми, і хори, й театральні гуртки — і все це спаювати разом в одну фортецю, де мав своє прибіжище і звідки мав променювати український дух. Це не була легка справа боротися з людською байдужністю і масою культурно й політично відсталих людей, так сильно заскорузлих у своїх анахронічних поняттях, що й по нинішній день сотні тисяч земляків не хочуть ще називатись українцями, хоч іншої мови не знають. Це не була дрібниця вийти поза вузькі межі тієї американсько-української просвітянщини та включатися в американське життя, помалу, але вперто поборюючи в ньому давні й закорінені протиукраїнські поняття і впливи.

І цю каменярську роботу розпочала 60 років тому „Свобода" і вела її впродовж 60-ти років з тією самою впертістю і самовідречною енергією, що її характеризувала від першого дня існування. Це не було і не є завдання „видати газету", — зредаґувати одно більш чи менш цікаве число, що дістанеться до рук читача, який його прочитає чи переглянe, глипне на нього і відкине на бік, як уже „старе". Це була й надалі є місія, обрахована на далеку мету і тільки з перспективи далекого часу слідна: як із тих початкових рисок на твердій скалі творилися щораз ширші щілини, як піддавалась терпеливому натискові щоденного молота вперта скельна лупина і як поставали в ній вже цілі коридори. Це не переборщення і не самохвальба, коли „Свобода", як установа, а не окрема та чи інша людина, ствердить нині з перспективи 60-ти років, що не було за той час ні одного творчого українського почину в Америці, до якого в більшій чи меншій мірі не приклала б рук і не спричинилась до здійснення саме вона, „Свобода". Очевидно, багато почнів не вдалося і багато з них залишилось ще в сфері задуму, деякі теж поважні почини, розгортувані й активно піддержувані „Свободою", зійшли під невідповідною кермою на агромадські рейки, не спричиняючись активно до здійснення тієї заповітної ідеї, з якої зродилась і яку в Америці породила „Свобода": дбати за збереження в поколіннях українських еміґрантів в Америці любови до батьківщини батьків і зробити Америку приятелем України.

Шістдесят років — це два людські покоління. За той час залишились давні проблеми, але й виросли нові. Змінилися люди, змінилися обставини, змінився дух часу. І — з рукою на серці — не можна все ще сказати, що є „добре" і на внутрішньому й на зовнішньому відтинках американсько-українського життя. На такому відтинку, наприклад, як матеріяльна жертвенність, стало нині в американсько - українській громаді навіть гірше, як було тоді, над пів сторіччя тому, коли пунктом чести кожного тодішнього свідомого українця було грошем маніфестувати своє патріотичне кредо. Але й, поруч з цим, культура американсько - української громади, її організаційний стан та засяг її впливів в загально-американському житті — не до впізнання нині інші, величніші й поважніші. Хід подій в Україні не міг не відбуватися на вигляді й діяльності української громади в ЗДА та на розумінні української політичної проблеми в Америці. Кожне нещастя має і свої добрі сторінки й історичні удари, що спадали на українські землі, рекомпенсували біль американських українців новими іміґрантами, що мусіли покидати рідні землі. Це були інъекції свіжої крови в старий організм. І нині цей американсько - український організм, поповнений прибулими сюди після першої і другої світових воєн, може давню ідею розгортати в де-де ширших розмірах.

Скала, що її лупає „Свобода" і з нею у проводі вся американсько - українська громада, ще далеко не розколена. В обличчі міжнародних подій, що роблять реальною можливість третьої світової війни, де знову йтиме річ за збереження чи розбиття російського молоха, на перше місце висунулась проблема не внутрішньоорганізаційних подробиць, а приєднування американської публічної опінії й американських впливових, та помалу й вирішних, американських кіл українській визвольній боротьбі. Є на цьому полі великі успіхи, але все ще тільки пропаґандивного значення. Число українських приятелів серед американців щораз більшає. Але є ще цілі верстви, що мають найповажніші впливи на американську державну політику і ставляться до України байдуже або й ворожо. Ми не маємо ще зв'язків і впливів в багатьох сферах американського суспільства. Здобувати собі там впливи можна тільки тоді, коли самі будемо мати фахівців у всіх ділянках, коли самі будемо мати наших поважних людей в американських політичних партіях, професійних спілках, в усіх американських станах і фахах. Ще далекий-далекий шлях до такого ідеалу! Але пропаґує його „Свобода" і штовхає американських українців до такої інфільтрації американського життя та реєструє радісно кожну подію, що вказує на заорювання нами неораного поля.

На порозі 60 років свого існування „Свобода" ні разу не зрадила тієї своєї ідеї, що з неї постала і що її сформулювала. І вона далі є тим скромним і сірим каменярем, що лупає скалу байдужности серед власних земляків в Америці та несвідомости й баламутства серед американців. Майже вся без вийнятку англомовна політична бібліотека про Україну перейшла через Редакцію „Свободи". Майже вся без вийнятку пропаґанда українства на американському ґрунті була підготовлена „Свободою". Це — чорна робота на далеку мету. У свідомості її живучої потреби веде цю роботу „Свобода".

Редактори й друкарі „СВОБОДИ" в 1897 р. Від ліва: ред. Денис Пирч, друкар Денис Мурдза, редактор о. Степан Макар та друкар Василь Фекула.

Іван Людим

„СВОБОДА" — СЛОВО ГОРДЕ

Шістдесят років — неповний людський вік. І разом з тим — час найбільших зрушень в історії людства. Час, коли розвалювалися й розвивалися держави, час, коли й наш нарід кілька разів ставав до державного життя й на цьому шляху зазнав найбільших жертв.

Нищівні бурі порозметали пам'ятки нашої боротьби за волю. Наїзники їх нищили, — вивозили наші бібліотеки, палили архіви. Тому великі перешкоди стають перед тим, хто хотів би з першоджерела відтворювати наше життя за останніх п'ятдесят років.

У значно кращому положенні той, хто цікавиться життям нашої іміґрації в Америці. Тут він знайде сумлінного літописця і співтворця подій української історії — старі напівзотлілі річники „Свободи".

Тяжко вгадати, скільки примірників перших чисел нашої „Свободи" перетривали до наших часів. Можливо лише де-кілька. А може в старих родинах наших поселенців за океаном, як найцінніші пам'ятки, зберігаються поруч з прабабчиною хусткою, дідовою шапкою і кількома світлинами й вони, — перші числа „Свободи".

Про неуявні трудноші його видавання можна лише здогадуватись, вивчаючи цю зворушливу пам'ятку нашого минулого. Перша наша іміґрація складалась з найбіднішого населення батьківщини, якому вже не було можливости вижити на рідній землі і яке було змушене мандрувати в незнану безвість. Майже всі вони були неписьменні, не уявляли собі всіх труднощів життя на чужині, всіх перешкод і кривд, які вони тут зустрінуть.

Серед них знайшлася й жменька неспокійних завзятців, які не від біди втікали, але яких гнала у засвіти жага пригод і мандрів. І ще серед них було кілька ідейних одиниць, які вирішили поїхати туди, куди їдуть інші, щоб своєю освітою служити й на чужині своєму народові.

Їм, тим кільком ідейним, завдячуємо, що ми не загинули під ногами використувачів, які тут чекали на легку здобич, що ми перетривали перші тяжкі десятиріччя і зросли на добро своїх — давньої і нової прибраної — батьківщин.

Ці одиниці зрозуміли, що без рідного правдивого слова не можна буде об'єднати розсіяних по широких просторах земляків. І це слово вони створили.

Вийшли вони з країни поневолення — не тільки національного, але й економічного, і найгарячішим прагненням їх було здобути для свого народу вимріяну свободу. Тож і перше слово своє називають „Свобода".

Служити гордому слову „Свобода" було дуже тяжко. Але це не спинило перших її працівників.

Інші народи, закладаючи свої національні часописи в ЗДА, мали досить матеріяльних засобів, досить освічених людей і потрібні зв'язки у світі. Нічого з того у перших видавців „Свободи" не було. Вони мали перед собою лише неприхильний світ іміґрації наших історичних недругів та розкладові впливи могутньої російської держави, яка всіма засобами намагалась задушити в нашому народі прив'язання до своєї землі і запрягти її на служіння московській імперії.

Проти цього великого ворожого світу, в обороні своїх безпомічних читачів ставала „Свобода", не маючи нічого. У її перших числах не відчувається журналістичного вміння, ані досвіду, не відчувається потрібної грамотности. Не було часу навіть допильнувати технічних справ, і друкарські недогляди — в кожному рядку.

І одночасно з цих перших чисел б'є невгасиме прагнення служити своєму народові, променює завзяття і відвага. Перед видавцями був увесь чужий неприхильний світ, і ці видавці стають на прю з цим світом, не маючи ніякої надії на перемогу. Чують на кожному кроці закиди, що наш нарід недержавний, темний, пияк, неспроможний йти своїм власним шляхом. І на кожний з цих закидів знаходять влучну, може недокладно висловлену, але сильну відповідь.

Вони вказують на славну минувшину нашу, щоб цим пробувати в читачів дух самоповаги. Виявляють причини, які довели наш нарід до тяжкого занепаду, і тим самим кидають обвинувачення спричинникам народних нещасть. Що більше — переходять у наступ і підкреслюють, що інші народи нічим не кращі, а часто мають ще більше хиб, як наш нарід.

І люди читали ці зворушливі завзяті і такі слабенькі перші числа свого першого часопису. У людей будився запал стати нарівні з іншими, вони бачили, що можна ж закладати свої власні товариства, будувати свої власні доми, а найголовніше — самим, як і інші — дбати про своє майбутнє, зокрема про економічне, — з чого і розвинувся пізніше найбільший здобуток нашого народу в Америці — Український Народний Союз.

Можна уявити, якою радісною подією в шахтарських оселях Скрентону, в душних вуличках нюйоркського сходу, над великими озерами півночі, де розростався сталевий промисел, були числа „Свободи", які стверджували, що й ми хочемо й будемо жити.

Нарід пережив усі напасті найрізніших п'явок, що обсідали його й на новій батьківщині, нарід зростав, мужнів і виріс настільки, що й шістдесят років пізніше нащадок давнього передплатника „Свободи" може вільно читати своє слово в своїй мові. Діти тих, кого перший часопис навчив служити свободі, жертвували нескінченно на всі національні потреби „старого краю", допомагали йому в визвольних змаганнях і готові тепер до всемірних жертв на добро покривдженого народу. Одночасно вони виростали на прикладних громадян „нового краю", і слова признання, що їх отримує теперішня „Свобода" від найвизначніших громадян Америки — признання заслуг тих, хто перший створив біденьку газету, назвавши її великим словом „Свобода".

„Так як в поодинокім чоловіці єсть уже вроджена любов до життя, до існування, так само і в кожнім народі єсть природна любов до власного існовання народного", навчала шістдесят років тому „Свобода". Слова, що давали наснагу нашим дідам і що становлять і сьогодні повсякденні твердження „Свободи" світові, який забуває про ці природні права поневолених народів.

Працівники Редакції, Адміністрації й Друкарні „Свободи" в 1952 р. В першому ряді (від ліва) сидять: голова УНС і адміністратор „Свободи" Д. Галичин та гол. редакдор „Свободи" д-р Л. Мишуга.

З наших буднів

ЮВІЛЕЙНЕ

Приємно після кількох сірих буднів віддихнути святочною атмосферою дозвілля, а ще в товаристві щирого друга, яким, безперечно, є мій приятель Микола.

Напівсидимо, напівлежимо на веранді „Веселки", задивлені в блакитну панораму, що розгортається широко з цього чи не найкращого закутка Союзівки...

— Про що думаєте, Миколо?

— „Соображаю"... — зідхає замріяно мій приятель і скидає з чола неслухняну чуприну, яка, до речі, приподібнює його цілком до коміка Джеррі Луїса.

— Уявляю собі нашу ювілятку „Свободу" двадцять років старшою, але нас обох з вами, в тому самому часі, тобто в 1973-му році, такими молодими, як сьогодні! Уявляю собі величезний хмародер, увесь зі скла, як будинок ОН на 42-ій вулиці, — з сотнями редакційних кімнат, з тисячами редакторів, репортерів, фотографів, з власною радіостанцією, телецентром, з друкарнями, ґаражами і тим подібним чортовинням. Та уявіть собі, Івасю, що цей будинок не стоїть в якомусь там Ню Йорку, Бостоні, чи Филаделфії, а в нашому Києві, на Хрещатику, в серці нашої вільної вже, золотоверхої столиці! А над ним, над цим будинком, горять веселками колосальні неонові написи: „Свобода"! „Свобода"! „Свобода"!..

Захоплений своєю візією, Микола зривається з лежанки і починає гарцювати лошаком по веранді. Перепиняю його, хватаю за руку:

— Миколо, чуєте?

— Що таке?

— Дзвінок із кабінету начального редактора!.. А нашим начальним, не забудьте того, буде далі вічно юний духом, бодрий і бадьорий доктор Лука Мишуга.

— Ні, ви помиляєтесь, Івасю! Пан доктор Мишуга буде першим амбасадором Української Держави при Білому Домі. А начальним буде тоді редактор... редактор...

— Менше з тим, кажу, облишмо цю дразливу тему, не перескакуймо грядущих випадків. Хто буде, то буде, в кожному разі цей, що буде — натисне ґузичок підручної центральки і скаже шефові Закордонного Відділу:

— Колеґо, пришліть мені негайно трьох найкращих репортерів: воєнного, спортового і дипломатичного.

— Дипломатичний — це я! — підскочив Микола.

— Ні, Колю, простіть, але на дипломата ви не підходите, бо занадто грішите балакучістю. Будьте, краще, воєнним звітодавцем, ви ж служили колись доблесним бійцем у штрафному батальйоні.

— Ол райт, — зідхає мій приятель.

— Шеф Закордонного Відділу викликає нас трьох і відсилає...

— Стривайте, а хто ж третій? — перебиває Микола.

— Ох, який же ви недогадливий! Ясно, що колеґа О. Сип, найславніший спортовий репортер на обох півкулях! Колишній боксер, тренер, менаджер, воротар Спортового Товариства „Україна" та й ще співробітник „Лиса Микити"!.. Врійку заходимо до люксусового кабінету начального редактора. Той просить нас сідати в розкішні фотелі, частує полтавським квасом (бо ж ми всі три не куримо) і каже:

— Панове (або друзі, в кожному разі — не товариші), маю для вас три важливі закордонні місії. Саме перед хвилиною я одержав каблеграму, що в Кореї вибухла свіжа авантюра з китайцями. Ви, друже Миколо, візьміть зараз редакційного літака і махайте просто до Токіо...

— А я не хочу літаком, — капризно скривився Микола.

— Чому? — (це я).

— Я хочу гелікоптером! Хочу спуститися просто в головну кватиру агресора і набити йому пику!

— Гаразд, беріть гелікоптер. Ви, друже О. Сипе (скаже начальний), виїжджаєте на Міжнародну Спортову Олімпіяду до Стокгольму. Спеціяльно прохаю вас написати репортаж з вирішних змагань за футбольне мистецтво світу між Уруґваєм і Україною!

— А подорозі (це Микола) можете вступити до Барсельони на боротьбу з биками. Там виступатиме світової слави тореадор Манило, що буде боротись з африканським буйволом!

— Миколо, ви направду геніяльний! Скажіть, в такому разі, куди мене спрямує начальний редактор?

— Вас?.. Ікера?.. Звичайно, на коронаційну параду до Лондону! Або на шлюб українського гетьманича з голляндською княжною!.. Не викручуйтеся, Івасю, ми дещо чули про ваші монархістичні симпатії!

— Окей! (кажу я). Одержавши „командировки", прощаємось з начальним і йдемо до світлої адміністрації, де наші прекрасні (і завжди молоді!) пані Джозефіна або Нельця виписують нам чеки, очевидно — на трохи більші суми, ніж наші теперішні гонорари...

— А потім ще вступаємо на момент до національної бари! — викрикує Микола. — Скріпивши там надщерблені сили — виходимо на вулицю. А перед нами — наш Київ, наш Хрещатик, горить палас такою повінню світел, що хай сховається десять Таймс Скверів!.. Ми йдемо, побравшись дружньо попід руки, всміхаємось до чудових киянок...

— Стривайте, Миколо, перебиваю, а ви не забудьте перед від'їздом на корейський фронт полагодити дві важливі справи!

— Які?

— Висповідатись і зробити тестамент!

— Ух, ви крокодил! — штовхає мене Микола і стягає з лежанки. — Досить того фантазування. Коман на вечерю!

Ікер

СВОБОДА SVOBODA

СИМОН ПЕТЛЮРА ВБИТИЙ

Фрагмент першої сторінки „Свободи" з 27-го травня 1926 р.

З ПОЖОВКЛИХ ЛИСТКІВ

КІЛЬКА СЛІВ ПИСЬМАКОВІ „ПРО РУСИНІВ"

(Передруковуємо тут статтю з першого числа „Свободи", замість терміну „русин", вживаючи „українець").

Много єсть уже польських газет тут в Америці, але дуже мало знайдеш таких, котрі б виходили з-під пера учених фахових людей. Межи многочисленним польським працюючим народом, знаходяться і дармоїди, що заледве в Европі, дураки, навчилися своє ім'я підписати, тут в Америці стають редакторами, письмаками дурниць і таким чином видирають з чесного польського робітника послідний цент, горлаючи йому, що це йде на „олтаж ойчизни".

Такий то один дуросвіт наскробав на днях так маленьку, но дурненьку розправу для читаючої польської публіки „Про Русинів". Сей ококман історик, насадивши окуляри премудрого Соломона на свій од віскі почервонівший ніс, одним замахом свого дурного тупого пера, змалював наш нарід пияцьким, лінивим, темним боягузом. Гей, пан професор, з довгими усами, з яких джерел історичних про укрїанців зачерпнули ви цю вашу премудрість і прийшли до сего переконання так сміло і одверто твердити без сорому про нас.

Письмаку підозрілий, де твоя ганьба, де твій встид себе самого на сміх та на людську ганьбу виставляти, собі самому свідоцтво невіжества, темноти, дурацтва підписувати? Чи варто заходити в полеміку з таким, котрий не має найменшого поняття о перших засадах здорової логіки? Український народ п'яниця? Неправда — лож, брехня. Хочеш знати, хто п'яниця? Той, хто такі речі пишеть.

„Дато ет нон концессо", що український народ колись віддавався пиянству, погружений в темноті, — але хто цьому винуват? Може український священик, — як твердиш? Лож, брехня!...

Сли хочеш знати правду, хто винуват, же український люд колись оддавався пиянству, послухай:

Причина всьому тому була польська шляхта... Через чотириста літ стогнав і тяженько страдав український рід під тяжким панщизняним ярмом.

Панські посіпаки з нагайкою в руках та з смердюхою були неодступними товаришами українського чоловіка од колиски аж до гробовой дошки. Народилась українцеві дитина, — йшов батько до жида, в корчму, просити го, щоб дав ключі од церкви...

Подумай тепер сам собі в твоїй вузькій голові, чи можна днесь п'ятнувати український нарід пияцьким, наколи його кати гнобителі до сего силою приневоляли давно: а нині же через „польніше віртшафт" в Галичині, а в Росії через неврожай з голоду пухне, гине, може думати о горівці?

„Українець єсть лінивим".... каже далі: — Коли, питаємося, мав українець лінувати, — може тоді, коли одних наганяли до тяжкої панщизняної роботи, а другі з мечем в руках боронили свій край од татараства? Коли українець мав хоч одну хвильку вільну бавитися лінивством, котрого наш дуросвіт безпощадне жертвою го творить. Чим дальше в ліс, тим більше дров, — чим дальше читаєш тую базграннину нашого ученого тим більше сміх да і помста розбирає українську душу.

„Українець, крім того, що єсть п'яницею, лінюхом, але і бабієм, боягузом". Тими словами доказав наш Соломон щит своєї глупоти та дурноти, витягнув метрику свого ослячого походження „з дзяда прадзяда".......

Ми не хочемо довго та широко розписуватися о славних ділах наших прадідів на полі борби, — скажемо коротко: Сли б не хоробрий український народ, сли б не його славні козаки, були не прогнали турків з-під Відня, Европа вся була б магаметанською. От наша слава.

...Она не поляже,
не поляже, а розкаже,
Що ділялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чиї ми діти...

„Український народ темний, непросвіщенний, над українським народом панує, царить тьма", — то суть ослячі слова глубокої клапоухої мудрости...

...Ми, українці, знаємо азбуку св. учителей слов'ян Кирила і Методія — поляки забули і з неї сміються. Хто розумніший?... Щодо просвіти, яка днесь єсть і шириться межи українським народом, то сміло можемо сказати, що український чоловік стоїть в тім взгляді од польського простолюдина вище...

Письмак кричить, що треба український народ просвітити. Най он о тім не старається. Уже суть такії, що о се дбають. Най скорше сам возьме книжку до рук та най йде до штуби, щоб на будуще таких дурниць не писав.

Котюзі по заслузі, тай только.

Ч.

(„Свобода", ч. 1., 15. вересня 1893).

Вол. Дорошенко

ІСТОРІЯ Й КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

Цей заголовок певне здивує не одного з читачів. Справді бо, чи є що спільне з дисципліною, що спирається на реальних фактах, і вільною творчістю, де дозволений усякий вимисел, де буяє фантазія, де панує licentia poetica? Суха проза й красне слово, повне поетичного лету, здається, себе взаємно виключають. Проте це тільки так здається. Не треба собі уявляти вченого історика, неодмінно, як якогось сухого гриба, далекого від живого життя. Адже не всі історики такі. Багато є між ними людей не тільки проникливого розуму, але й живої душі й чутливого серця, людей, здатних не тільки розуміти, але й відчувати. І ця здатність відчувати допомагає їм краще збагнути життя й дії давноминулих поколінь та живо й пластично вивести їх перед наші очі. А знову белетрист не якась tabula rasa. Це ж не неук. Його творчість живиться не самою лише фантазією, неопертою на фактах і спостереженнях. Добрий письменник, вартий цього титулу, мусить бути людиною не тільки талановитою, але й освіченою, мати не тільки даний природою хист спостереження й малювання баченого та відчутого. Ні, він мусить бути свого роду й ученим дослідником. І чим інтеліґентніший, чим більш освічений письменник, тим кращий буде його твір. Очевидно, при умові, що автор — людина з Божою іскрою в душі, бо коли він не має поетичного хисту, то й уся його освіченість не придасться йому ні до чого: твір його буде мертвий.

В обох випадках — письменник і вчений — повинні мати і знання і творчу інтуїцію. Тоді їх писання будуть справжніми творами, що переживуть своїх авторів.

Чи „Нещасні" й інші великі романи Віктора Гюґо, чи „Війна і мир" Л. Толстого, „Салямбо" Фльобера, „Quo vadis" Сенкевіча і т. д., були б можливі без глибоких історичних студій їх авторів? А хіба твори красного письменства, що малюють сучасне авторові життя, як ось „Записки Піквікського Клюбу" Чарлза Дікенса, полотна Бальзака, Золя, Турґенєва, повість Анатоля Франса і т. д., не вимагали від авторів відповідних студій суспільно-побутового характеру поза природним даром спостереження?

Коли ж ми візьмемо істориків, то хіба наш Костомарів не показався майстром повістярського таланту й стилю? Не кажу вже про славних чужинецьких істориків — англійців Маколея чи Карляйля, французів Ґізо, Тієрри, Тена й інших, москаля Василя Ключевського, що все — особливо французи! — вміли поєднати велику науковість із мистецькою живістю зображення осіб і подій минулого. Але які б живі й не були історичні твори, все ж їм годі заступити белетристику.

І я хочу піднести на цьому місці одну важливу сторону взаємин історії й красного письменства. Белетристика велико допомагає нам пізнати історичну долю даного народу, життя й дії і далекого й недавнього минулуго, навіть життя сучасне. А розуміється, передовсім того, що зникло з очей сучасного покоління, яке його не бачило й не пережило. Певна річ, відповідні історичні, суспільні й літературні студії, — якщо вони є, — дадуть нам поняття, як жили й діяли покоління, що були перед нами, але відчути, пережити це минуле допоможе нам красне письменство, що малює не тільки образ, але й душу. І якщо красне письменство не зафіксувало цього минулого, то самі археологічні й історичні досліди, навіть коли вони й овіяні поетичним хистом ученого автора, не можуть в повній мірі оживити перед нашим внутрішнім зором життя, що кануло в вічність.

Візьмім, наприклад, життя галицько-українського духовенства другої половини 19-го й початку 20-го століття, до упадку австрійського цісарства. Яке воно було барвне, ориґінальне, але для сучасного покоління воно вже річ невідома, знана хіба з оповідань небагатьох уже могікан, що доживають свого віку. Студій про цю своєрідну верству західньої вітки українського народу, про її побут, звичаї й обичаї нема та либонь не скоро вони й появляться, якщо взагалі появляться. Що більше, не маємо й спогадів, поза короткими, а якже цікавими згадками з дитячих літ незабутнього Богдана Лепкого. І доводиться разом із покійним Михайлом Грушевським жалкувати, що ніяке талановите перо українського белетриста не увічнило для майбутніх поколінь життя нашого галицького духовенства, стану незвичайно оригінального й велико заслуженого в нашій, такій недавній, але вже навіки загиблій минувшині. Крім однобічних і з'їдливих сатир Леся Мартовича („Забобон") та Ярослава Галана („Життя о. Сойки"), ми майже нічого не маємо. Єдиний, хто як слід, з належним знанням і пієтизмом міг був описати життя західньо-українського духовенства, був Богдан Лепкий. Він сам вийшов із його рядів, досконало знав його життя й щиро любив і цінив його. А хист до малювання мав він не абиякий. Та ба, його більше вабила героїчна постать Мазепи й обставини життя й діяльности великого гетьмана, що їх він усе ж таки не здолав нам змалювати як слід, ніж буденне, а проте не менш цікаве життя власної верстви.

Розуміється, подібних прикладів можна б навести чимало. Та не вважаючи на цю й інші прогалини, наше красне письменство в дуже й дуже багатьох випадках допомагає нам пізнати наше минуле, є його гарним дзеркалом. Тож ми, вивчаючи, минуле України самі, чи викладаючи його історію іншим — у школі — не тільки в нижчій чи середній, але й у високій — і поза школою, повинні свої студії й виклади оживлювати картинами минулого, зафіксованими нашими мистцями поетичного слова — поетами й повістярами. Тоді воно стане перед нашими очима, як живе, з усіма своїми болями й радощами.

К. Кисілевський

У НАШІЙ ШКОЛІ

Щороку у вересні наповняється наша школа дітворою й юнацтвом. На подвір'ї, на коридорах гомонить українська мова. Учні, здебільшого ровесники, розмовляють гуртками. Тут і там стоять бабусі біля своїх внучків та дають їм поучення, як поводитись у цій установі. Між дітьми найбільше нових іміґрантів, але є також і тутешні українці, що впродовж чотирьох років зжилися вже з ровесниками та заприязнились з ними. Хіба бракує їм усім спільних тем до розмови? Кожен рад знати, чи і в цьому році будуть ті самі виховники, які будуть предмети навчання, з яких книжок будуть учитись, чи є нові книжки у бібліотеці, чи змінено кімнати. Всі ці питання викликують зацікавлення та спонукують до розмови.

У гуртках старших юнаків іде розмова на інші теми. Адже цього року багато з них переходить на вищий курс українознавства, що триватиме повні два роки, а потім буде матура з тих предметів. Усім цікаво знати, як то буде, скільки професорів, які виклади, які вправи будуть впродовж року.

Але найбільше співрозмовників облягає дотепних оповідачів пригод з часу перебування на оселі. Тут побачите наявно, що то може зробити сонце в часі вакацій серед дикої природи. Засмалені обличчя й руки, стрункі постави, веселі й відважні очі — це все показує, що наші юнаки взяли від природи її міць, змужніли та набрали сили до нових трудів. Здається, що вони привезли з собою частинку того лісу і тих піль, які окружали їх на дозвіллі. На початку нових зусиль їх душі промінюють свіжими почуттями, а вільний розум готов сприймати й закріплювати нові думки. Здається, що вироблена сила волі переможе всі труднощі й дасть юнакам снагу легко пізнавати та засвоювати поважніші відомості з українознавства: з літератури, мистецтва, землезнавства, археології, господарства України.

Аж ось надходять учителі. Гуртки змінюють поставу, бо учні підходять до своїх виховників і зустрічають їх радісним поздоровленням. Довірливо горнуться до них і весело щебечуть. Скільки щирости, скільки виявів приязні, пошани й любови до своїх найближчих опікунів буває у цій милій зустрічі! Адже ця школа заступає дітям рідну сім'ю, а вчителі батьків. Це видно на кожному кроці. Тут не цураються української мови, не нехтують рідними звичаями.

І зараз після впису починаються лекції. В групі найменших дітей іде приготування до шкільних обов'язків; а далі проходить креслення різних ліній і коліщат, оглядання образків та називання їх змісту, креслення буков та спільне читання і співанки. Не зчуєтесь, як з цих найменших дітей робляться учні, що дорожать увагами та поученнями свого „пана". Буває й так, що ця група вибивається на чоло школи, що лад і зберігання чистоти стає для них законом.

А в інших групах? Там читають уже на початку науки оповідання про вакації, про літо, осінь, пишуть листи до своїх рідних та товаришів, вивчають правила писання, доброго говорення, декламації; ще в інших групах ідуть розмови на тему про справжню свободу в Америці та прирівнюють її до упокорення і гноблення людини, що тепер існує на рідних землях. В інших юнаки читають розділи з історії та географії України. Перед очима юнацтва проходять могутні постаті володарів, провідників, мистців, поетів, митрополитів, проповідників, діячів, що для народу жертвували своє знання, свій могутній геній, своє життя. Найбільше захоплення та подиву з'єднують собі серед юнацтва козаки, усусуси, УПА. На лекціях географії, природи й господарства України мерехтить краса нашого умірковованого підсоння: голубе небо, лагідне сонце, родючий чорнозем, просторі левади й ліси, могутнє Чорне море, потужний Дніпро, рвучкий Дністер, багатий Донецький кряж і Карпати, білі хати у вишневих садах, мальовничі й чисті міста з фабричними коминами, гірські й верховинні нетрі, пущі з дикими звірами та численними озерами — це все картини не тільки краси, але й багатства Рідного Краю, що впродовж сторіч манило всяких загарбників і ненаситних сусідів.

Найбільше цікавлять учнів на найвищих ступенях останні розкопи учених археологів, — що говорять про трипільську культуру з-перед кількох тисяч літ, — історія культурних та політичних зв'язків України з Заходом та південним Сходом, розкопки в княжих городах та могутність стилю й архітектури українських будівель. Також старовина нашої усної словесности та вишивок розбуджує на курсах зрозуміле зацікавлення. Хоровий спів, народні танки, інсценізація найкращих символічних творів, декламації та мистецьке читання збираних юних мистців в окремий гурток, щоб після дбайливої науки прилюдно знайомити батьків і запрошених гостей з успіхами молоді на тому полі.

Не бракує тут теж духовних провідників, що в рідній мові подають засади віри.

Курси українознавства — то доповнення тих шкіл, що дають нашій молоді основи новітньої культури й цивілізації англійською мовою.

ВАМ НЕ МОЖЛИВО ОБІЙТИСЬ БЕЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, А НАЙКРАЩЕ І НАЙПЕВНІШЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДАСТЬ ВАМ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ!

Д-р Зиновій Лисько (Мюнхен)

ВАГА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Заснування і корисна діяльність Українського Музичного Інституту в Ню Йорку викликають у нас тут, в Німеччині, певні ремінісценції і думки, якими хотілося б поділитися з українською еміґрацією в Америці. Маючи довголітній, безпосередній зв'язок з Вищим Музичном Інститутом у Львові, сітка якого поширилася була на цілу Галицьку землю і вплив якого на музичне життя більших осередків в Галичині був дуже поважний, — ми з певною тривогою придивлялися виїздові великої частини педагогічного складу цього Інституту в Америку. Ця тривога була оправдана, з одного боку, повною ліквідацією Вищого Музичного Інституту у Львові і з другого — непевністю про дальшу долю нашої музично-педагогічної справи в нових, майже незнаних умовинах.

Та вже незабаром після виеміґрування наших музик до Америки, довідалися ми про початки їх нової педагогічної праці, про поодинокі т. зв. „музичні студії", що були для нас „добрим знаком на небі". Опісля прийшла до нас радісна вістка про заснування Українського Музичного Інституту в Ню Йорку, а з часом щораз частіше довідувались ми із звідомлень та пресових оголошень про його інтенсивну і незвичайно корисну працю.

На початку нового шкільного року в Українському Музичному Інституті хочемо звернути увагу батьків і самої молоді на вагу музичного виховання і його благодійний вплив на формування вдачі та характеру людини. Про користь, що випливає з навчання музики, — як про поширення світогляду, збагачення загальної освіти, можливість заробітку і ін., — довго розводитися не будемо. Виходимо з факту, що наша старша і молодша молодь стихійно горнеться до музики і що дуже високий відсоток цісї молоді є справді музично талановитий. Отже обов'язком батьків, не тільки супроти нації, але навіть супроти своїх власних дітей, є забезпечити їх добрим навчанням музики інструментальної, вокальної чи теоретичної. Підкреслюємо: добрим, фаховим навчанням! Навіть ті діти, які не стануть професійними музиками, мусять мати солідні підстави для майбутнього „домашнього" музикування, яке повинно опиратися на певну досконалість у підході до справи, саме тому, що воно — „домашнє" і ніким в майбутності не буде контрольоване. Дуже важлива справа також, щоб початкуюча дитина зразу попала до доброго педагога. Бо технічні і всякі інші хиби, якими дитина заразиться на початку, пізніше лишають сліди, і тільки в рідких випадках можна їх цілком викоренити.

В старому краю ми домоглися були в цьому напрямі значних досягнень. Провід Вищого Музичного Інституту дбав про те, щоб учителі були висококваліфіковані, а програми навчання уодностійнені. Така організована праця, контрольована відповідними чинниками (директори і інспектор), давала ґарантію доброго навчання і здобула собі загальне довір'я молоді і батьків.

Оці цінні традиції музичного шкільництва принесли наші нові переселенці і до Америки. І тепер, коли вчителі львівського Музичного Інституту на чолі з піяністом і довголітнім досвідченим педагогом, проф. Романом Савицьким, організували в Ню Йорку новий Український Музичний Інститут та його відділи, — маємо знову громадську установу, що забезпечує добре, фахове музичне виховання. Звертаємо увагу батьків, що наука в Музичному Інституті має ту перевагу, що дає не тільки ґарантію кваліфікованости учительських сил, але і контролю наших найвищих музичних авторитетів. Поза тим дає знання з усіх потрібних теоретичних ділянок і тим забезпечує набуття всебічної музичної інтеліґенції. А взаємна шляхетна конкуренція між учнями підносить їх пильність і витривалість. Тієї пильности і праці при навчанні музики треба дуже багато. Учень може бути з природи музикальний, може мати почуття ритму, навіть абсолютний слух, — але все те ні до чого, коли бракує йому фахової освіти, яку може здобути лише пильністю та працею у добрих педагогів.

ЛИСТ ДО СОЮЗІВКИ

Сом Плейс, 22 серпня 53.

Дорога Союзівко!

Не прогнівись, що дотепер Тобі компліментів не наговорив, хоч це вже навіть суворий. Курдидик (той стратегічний поет, чи поетичний стратег) зробив. Я знаю, що „Союзівка — бизнес-дівка". Кавалерські оди про Твій стан і вроди — гарна річ, але Ти напевно хочеш знати, що конкретно з того матимеш. Тим часом деякі гості в похвалах говорять таке, що Тобі тільки „костомерів" відганяє.

Послухай, наприклад, що пише місис А. Деревляна („Свобода" ч. 177):

„...Але мушу Вам сказати, що будете мати один клопіт: якщо Ви хочете схуднути, то це Вам не вдасться! (оклик мій — О. Сип). Тут дають Вам їсти так багато і так смачно, що забудете про свого лікаря і свою „дієту", тим більше, що гірське повітря, вода в басейні і відпочинок серед смерекових дерев збільшать Ваш апетит!! (обидва оклики мої — О. Сип). А щодо столу — подає чемна українська прислуга і тільки зміняє тарілки, повні всяких страв, то тут усі від дітей до стариків прибувають на вазі".

Ось віз і перевіз місис Деревляної...

Можливо, для групки зав'ялих „старих" і тут роджених така реклама добра, але у відношенні до нових це ж гаракірі. Не забувай, ми політична еміґрація!... Між нами сила всяких вождів, революціонерів, репресованих тощо. Все це люди, яким не вільно мати ні унції понад 140 фунтів ваги, бо інакше їхній кар'єрі кінець (гляди, мовляв, який круглий революціонер: у футбол ним грати можна...).

Тим часом — з браку революційного тренінгу в цій країні, чи тому, що тут нам ніщо не смакує — кожному другому з нас давно поза 200 фунтів перевалило. Положення стає загрозливе. Уяви, наприклад, на голодовій маніфестації виступає людина. Автентична людина, що в тридцятих роках голодувала — кору з дерева їла. А нині їй понад 200 фунтів. Вийде така людина на естраду й тільки „я сам власноручно голодував" — почне, а тут якась червона зараза:

— Щеб пак! — гукне — Хіба не бачите, як виголоднів!?...

Звичайно, провокація, але чим йому докажеш, що це вільні, демократичні фунти, здобуті на вільній землі Вашинґтона?

Або ж — зо мною.

В „шапі" мушу боком ходити, а то всякий фірцик на моєму животі, як на полковому бубні, грає. Ще словом ріже:

— Ю, — каже, — дрінк ту мач бір (а я — грець би їх побрав — забув, як пиво виглядає).

Коротко й ясно: нам, новим, треба цілком іншого режиму й цілком іншої „внутрішньої політики". Геть чисте повітря — спровадити на Союзівку фабричне, або ще більш зужите, вічеве (маніфестаційне)! Геть з водою — купатися тільки у власному поті, під час довгих маршів і маратонських бігів! Геть із теперішньою Твоєю кухнею (щоб і дух її спокусливий не пах) — завести швейківську „першу дісту" („ерште дісте")!

Я не кажу, що теперішній режим у Тебе недобрий і його треба валити. Хай він собі буде для тих, кому він до смаку. Але для політичної еміґрації мусить бути заведений відділ, як вище пропонований. Доки такого не буде, доки в „Свободі" не стоятиме: „Політичній еміґрації, на бажання, знімаємо довільну кількість фунтів — доти з нами діла не буде.

Хоч би — зо мною. Я був уже спакований їхати до Тебе, але, як прочитав статтю місис Дерев'яної, дослівно задеревів із жаху. А то ще пишуть, що якийсь американець вакації в маршах провів і в них 16, а його жінка 110 фунтів із себе скинули. Ось чого нам треба!... Словом — якнайшвидше відтовщуючий відділ для політичної еміґрації заводь. Тоді я буду

Твій щировідданий

О. Сип.

P. S. Листа цього знівеч, спали! Чого доброго, до Европи попасти може. Незручно, знаєш, щоб наші потребуючі чули, які в нас клопоти.

НОВИЙ ЗАДУМ „СВОБОДИ"

В Америці вже прийнято такий звичай, що кожна газета, будучи часто промотором усіх інших громадських починів, дає ще й спеціяльний вклад в громадське життя свого осідку в той спосіб, що бодай раз на рік організує власну, найчастіше харитативну акцію. Наприклад, „Ню Йорк Таймс" перед кожним Різдвом організує збірку фондів, які розділює між 100 т. зв. найбільш потребуючих. „Ню Йорк Геральд Трибюн" веде кожного року „кампанію свіжого повітря" і за зібрані фонди влаштовує вакаційні табори для дітвори незаможних батьків. Такі й подібні акції ведуть майже всі інші газети в усіх інших місцевостях.

Йдучи за шляхетним прикладом своїх старших англомовних подруг, „Свобода", в порозумінні й за згодою УН-Союзу, плянує дати теж окремий вклад в громадське життя свого осідку і організувати кожного року в Метрополітальній окрузі під час Різдвяних свят Ялинку для незаможної дітвори. В цій справі вже вжито деяких конкретних заходів і не є виключене, що цю ідею пощастить започаткувати вже в цьому ювілейному для „Свободи" році.

Справа мала б виглядати так: Приблизно за шість тижнів перед Різдвом „Свобода" повела б в Метрополітальній окрузі інтенсивну акцію збірки фондів на задуману нею гуманітарну ціль. Ця збірка фондів в жадному разі не могла б стояти на перешкоді, або йти врозріз з сезоновими збірками наших центральних інституцій — „коляди" на цілі ЗУАДК чи Народного Фонду для УКК. Зібрані „Свободою" фонди були б поділені на дві частини, одна з яких була б вислана „на ялинку" для української дітвори на скитальщині в Европі, а друга частина була б зужита на подарунки під ялинки для незаможної дітвори в Метрополітальній окрузі. Роздача подарунків була б кожного разу зв'язана з відповідною імпрезою для дітвори й молоді. Заможніші батьки могли б використовувати цю нагоду для передачі подарунків своїм дітям. Імпреза була б завжди ориґінальна і спеціяльно для тієї цілі приготована та відповідно до дітей достосована.

До участи та співпраці в цій акції „Свобода" плянує запросити, зокрема, всі наші місцеві школи, курси, організації та гурти молоді, батьківські гуртки й комітети й т. п. З кожної такої акції буде завжди поданий до загального відома докладний звіт. В справі таких акцій та імпрез Редакція „Свободи" вже консультувалась з видатними нашими громадянами, зокрема з тими, які мають до діла з вихованням та опікою над молоддю, і одержала від них ентузіястичну підтримку для задуманого діла.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ Й ГАЗЕТИ, БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ, А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА!

Микола Понеділок

ДВІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Лекція політграмоти в колгоспі „Червоний чорнозем" почалася. В інструктора Петі Точеного висів біля правого верхнього ребра орден „За босву пропаґанду", а біля лівого — кишеньковий годинник, що працював завжди по-стахановському і за день перевиконував норму на 15—20 хвилин. Петя для більшої репрезентації, кашлянув тричі і почав:

— Товариші і, зрозуміло, товаришки! На сьогодні ви повинні приготувати матеріял про американські міста, базуючись на нашій великій радянській енциклопедії. Іван Горошко, які капіталістичні міста в Америці ти пам'ятаєш?

Горошко встав, почухав потилицю — певний знак, що тема серйозна і треба її вияснити з точки погляду соціялістичного реалізму.

— В Америці покищо існують такі міста: Вашинґтон, Ню Йорк, Бостон . . .

— Досить, товаришу Горошко. Розкажіть мені про Вашинґтон і Бостон.

— Вашинґтон — столиця Сполучених Штатів Америки. Мальовниче місто, все в садах, з рівними широкими і паралельними вулицями. В центрі міста Капітолій, резиденція Конґресу, з статусю свободи на вершку.

В інструктора Петі Точеного затрусився орден на правому ребрі.

— Товаришу Горошко, у вас, видко, підвищена температура.

— Ні, температура в мене народнодемократична. 36,8 Цельсія. Будь ласка, не ображуйте!

В Петі від злости зателіпався вже і стахановський годинник.

— Я вас не ображую. Але ви не ту струну торкаєте... Ну, ну, продовжуйте.

— У Вашинґтоні багато вищих учбових закладів, академій, науково-дослідних інститутів. Варто згадати університет Говарда, в якому переважно негри здобувають вищу осіту. Там же міститься найбільша бібліотека в світі.

Інструкторові сибірський мороз ошпарив спину, а в очах засвітилися гнівні лямпочки Ільїча.

— Де ви, товаришу Горошко, черпали цей матеріял?

— З великої радянської енциклопедії першого видання за 1926 рік.

Петя тупнув поза пляном ногою так, що аж підлога під ногами реакційно затріщала.

— Ви дивіться, товаришу Горошко, що написано у енциклопедії другого видання, за 1949 рік. Он як. Тут стоїть авторитетно і зовсім протилежно до того, що ви кажете. Читайте: „Вашинґтон, крім того, що столиця Америки, ще славиться своєю хаотичною будовою і трущобами. В школах і інститутах мало хто вчиться, а як і вчиться, то користи з того для нашого соціялістичного будівництва мало".

З місця якась жінка підняла руку.

— То тепер, товаришу, у Вашинґтоні нема рівних вулиць?

— Нема. Покривилися. Бачите, в другому виданні енциклопедії стоїть: „Хаотична будова". Значить ніяких рівних вулиць і крапка.

— І зелені нема, ні парків?

— Факт, що нема. Все при капіталізмі атрофується. І наука шкандибає. І ніхто не вчиться.

— А навіщо ж тоді так багато інститутів у Вашинґтоні, коли там все шкандибає?

— Навіщо? Для фасону. Стоїть собі інститут, вікна й двері є, а в середині Торрічелева порожнеча. І все.

Сусідка шарпнула розцікавлену жінку:

— Сідайте, кумо, бачите, інструктор забрехався.

А кума.

— Щоб я сіла. А дзуськи. — Кажете, Торріччелева порожнеча. А для чого ж біля тієї порожнечі виросла найбільша бібліотека в світі?

В інструктора від нервування у вухах загули кремлівські дзвони.

— Не знаєте, для чого бібліотека?! Щоб читати.

— А коли там читають, то чому в енциклопедії другого видання написано, що мало хто вчиться?

— Питайте в енципкопедії, а не в мене. Досить дискусій. Горошко, розказуйте, про капіталістичний Бостон.

Горошко несміливо запитав:

— А по яких джерелах казати? З енциклопедії першого, чи другого видання?

— Кажіть по першому виданні, а я добавлю дещо з другого. Тоді якраз буде середня лінія, соціялістична змістом і комуністична формою. Отже, товаришу Горошко, слухаємо вас уважно, і з прогресивним настроєм.

Горошко підняв надхненно голос:

— Як каже енциклопедія першого видання, Бостон є головне місто штату Массачусетс. Один з важливіших портів Америки. Устаткований першорядними доками, має декілька верф і морський арсенал. Важливіший культурний центр Америки.

— Кінчайте швидше, Горошко. Знов не ту струну торкаєте.

— Кінчаю. В Бостоні на ввесь світ відомий музей з колекцією далекосхідного мистецтва. Варто згадати Бостонську консерваторію, найавторитетніший музикальний заклад Америки.

— Кінчайте, Горошко, інакше я насильно візьму владу в свої руки.

— Чекайте. Бостон ще з половини вісімнадцятого сторіччя вів боротьбу проти різних утисків. Він завжди був центром руху, який вів до поліпшення робітничих умов. Бостон відіграв велику ролю в виробці демократичної конституції Сполучених Штатів Америки.

— Я у вас, товаришу Горошко, на основі сталінської конституції, про свободу слова, відбираю владу голосу і наказую сідати. Ви щойно говорили космополітизм в квадраті плюс чорну конрреволюцію. Радянська енциклопедія другого видання ясно і геніяльно каже, що Бостон — місто чорної махрової реакції. Люди там на передмістях живуть вбого-превбого, просто на смітниках. Їхні автомашини, газові печі, холодильники теж на смітниках. Корови, свині, коні теж там валяються. Отже ніякої техніки там немає. Про морські арсенали, про музеї і культуру енциклопедія не згадує. Отож їх там або нема, або є вони лише в ембріональному розвитку.

Знов невгомонна жінка зірвалася з стільця.

— То в Бостоні вже нема того славного муею?

— В енциклопедії другого видання нема, значить нема.

— А може, товаришу, в енциклопедії нема, а в Бостоні є?!

— Товаришка, чи ви ще не відвідували Сибіру? До речі, яке ваше соціяльне походження? Чи не була у вас рідня з буржуазними паростками?

Товаришка вмить зіщулилася від такого зауваження.

— Клянуся, товаришу, що мені все ясно. Більше запитань і не буду мати.

— Отак би й давно. Продовжую. В Бостоні, як свідчить енциклопедія номер два, культура в ембріоні. Ніяких рухів за поліпшення умов робітника до великої жовтневої революції там не було. Лише після нашої жовтневої революції, люди в Бостоні почали революціонізуватися, страйкувати, протестувати.

В перестрашеної жінки знов загорілися очі і вона намить забулася за клятву. — То в Америці, товаришу, можуть протестувати?

— Аякже. Ходять, протестують, майже щодинни.

— Ото добро. А в нас в Радянському Союзі хоч би раз в два роки дали змогу запротестувати.

— А ти б хотіла, товаришко, протестувати, га?

— Та ні. Я так для прикладу.

— Від прикладу люди вмирають. Розумієш?

— Розумію. Вибачайте мені, о, Господи!

— То в кого ж ти просиш вибачення, в мене чи Господа?

— Хто сильніший, голубе, того і прошу.

Нарешті здобувся на слово якийсь дідусик.

— То як же ж, все таки, правду взнати в радянській енциклопедії? В мене другого видання нема, а в першому написано те, що вам не смакує.

Інструктор захмурився.

— У вас нема другого видання енциклопедії?

— Нема.

— Читайте перше видання і перевертайте все навпаки, догори ногами, — і одержите найновіший випуск радянської енциклопедії. В першому виданні стоїть „гарно" — читайте — „погано", стоїть „мало" — читайте — „багато", стоїть „біле" розумійте „чорне". Це й буде радянська енциклопедія другого видання з погляду марксизму-сталінізму. Ясно?

— Угу.

— Збори закінчую, товариші!

До побачення!

Л. Луців

„З ЖИТТЯ ГРОМАД..."

ЖИТТЯ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ В ПЕРШОМУ РІЧНИКУ „СВОБОДИ"

В першому, 1893 році існування „Свободи", появилося тільки сім її чисел! В кожному числі була окрема рубрика „Американська Україна", або, як тоді писали „Американська Русь". В ній редакція містила дописи, надсилані з різних міст. Цей

Нечисленні були тоді українські громади, та й небагато їх було, про деякі не могло ще навіть бути згадки в часописі, що існував тільки три і пів місяця. Та все ж таки в першому річнику „Свободи" були дописи з 16 місцевостей, а всіх дописів було 33, бо з деяких міст було їх по кілька. По п'ять дописів було з Джерзі Сити і Йонкерсу, по 4 — з Шамокину й Питсбургу, три — з Олифанту, два — з Елизабету і по одному з таких місцевостей: Трентон, Гарлетон, Боффало, Бікон Фолс, Коговс, Мейфілд, Ґрейс Ран, Трой, Ню Йорк і Бейон. (Про Ню Йорк перша і одинока згадка аж у шостому числі!).

Ще цікавіше те, про що писалося в цих дописах. Все наше життя гуртувалося тоді при церквах. Про приїзд нового священика з Европи писали тоді як про велику подію. „Свобода" з 16 листопада (ч. 5) так писала про приїзд о. Амврозія Полянського.

„Дуже весела новина, що до Америки прибув о. Амврозій Полянський. Нема українця в Галичині, щоб його не знав. Він об'їхав Европу і Азію, а тепер прибув сюди, щоб обняти високе становище".

Про першу Службу Божу цього священика повідомляла „Свобода" в 6 числі, в дописі з Питсбургу. Дописувач підкреслював, що о. Полянський „промовив чистим українським словом" і заявив, що „буде не тільки священиком, але й рідним братом своїм парафіянам. Люди плакали з радости під час цієї проповіді". Про цього священика були ще два дописи, один „про радість, що парафія Питсбург його має", а другий, що він „вже три тижні хворіє", і люди журяться тим.

В інших дописах повідомляли про будову або посвячення церков, парафіяльних будинків, посвячення дзвонів, про життя церковних братств. В 2 числі з 1 жовтня надруковано допис про посвячення церкви і парафіяльного дому в Олифанті. „Церква дуже гарно виглядає, гарний і парафіяльний дім. Грала українська оркестра з Джермані. Всі подивляли наших молодих музикантів".

На основі дописів до „Свободи" можна думати, що найкраще зорганізоване тоді було Братство св. апостолів Петра й Павла при церкві в Джерзі Сити, де парохом був о. Грушка, редактор „Свободи". В 1 ч. „Свободи" (з 15 вересня) описаний „пікнік" цього братства в парку Каледонія. „Прекрасний образ представлявся очам всіх цікавих при поході нашого братства по широких вулицях аж до української церкви. Наші хлопці, один в одного, як дуби, маршували з хорошим синьо - жовтим прапором". На пікнік „прибули всі сусідні братства". Много і много було американців і німців і кожний подивляв українську гостинність".

Варто згадати й таку подробицю, що Українське Братство св. Миколая в Елизабетпорті задумувало „носити військовий уніформ українських драгунів".

Церковні братства — це перші громадські організації наших людей. Все життя відбувалося в рамках братств. В 2 числі описаний баль Братства св. Николая в Елизабет, де Братство св. Петра й Павла з Джерзі Сити „грало найповажнішу ролю" — „як тільки це братство розвинуло американську, а потім українську фану, всі почали кричати, поздіймали капелюхи і кожний пхався ближче, де була українська фана, щоб придивитись, бо такої гарної не бачили".

При описі цього балю згадано і про такий побутовий випадок. „Айриші" почали насміхатись з наших людей, коли вони сідали до поїзду, що їхав до Джерзі Сити, а пізніше почали й бійку. „Но наші хлопці не довго терпіли синам зеленого острова, котрі ще не засмакували українських кулаків. В одній хвилі ірляндців викинено з поїзду з потовченими ребрами, з порозвалюваними головами, і вони на плятформі в'язали собі рани".

У кількох дописах автори пишуть про „Свободу". В 3 числі, з дня 15 жовтня, Степан Гомик з Бікон Фолсу пише, що „щиро приймає „Свободу" як давно очікувану нашу просвітительку" та посилає передплату. Подібно в 4 ч. (з 1 листопада) писав Василь Симків із Боффало.

Були в „Свободі" і дописи про працю наших людей. В 2 числі повідомлялось, що дістати працю в Джерзі Сити стало легше, але одночасно згадувалось про два випадки азійської холери. (Холера тоді була появилася і в Европі, загостила і до Галичини, як про це писала „Свобода"). Згаданий вже Василь Симків повідомляв, що італійці забрали працю нашим людям, які працювали в Таванді коло Боффало при будові шляхів. Італійці „прийшли і почали робити за нижчу ціну", внаслідок чого наші люди залишили працю, бо як „християни" не хотіли битися з ними". З Коговсу писали про те, що „робота потрохи починає ліпшитися, але зменшили робітникам платню на 10 центів".

Найбільше клопоту зі знайденням праці було в Йонкерсі. Люди звідтам виїхали до Пенсилвенії, а церква залишилася в довгах. На „тяжкі часи" нарікали з Бейону, але тамошнє братство все ж таки дбало про свою церкву. Про те саме дописували з Шамокіну, де „не було роботи", а ще до того ґрипа ширилася. Шамокин хвалився не тільки своєю оркестрою, але також і своїм хором, який зорганізував парох о. Констанкевич.

В дописах згадувано і про те, що деякі наші земляки почали доробля́тися. Олексій Курила повідомляв, що в Елимайрі купив собі ділянку землі під будову, це саме зробили й інші наші люди, „бо тут будують нове місто", і заповідається добробут. З Шамокину писали про те, що українець Іван Глова купив за 19,000 долярів дім.

Про жертвенність наших перших піонерів в ЗДА свідчить допис із Мейфілду. „Тамошні українці, читаємо в 5 ч. „Свободи" з 15 листопада, — це приклад для всіх. Впродовж трьох місяців зібрали 3,500 долярів і заплатили церковний довг, купили дзвони, зорганізували оркестру, котра може грати і перед монархами.

Найбільше наших людей працювали тоді фізично, і то при найважчих працях. Але вже були й рідкі вимки. „Свобода" з 1 січня 1894 повідомляла, що українець Теодосій Галь став кондуктором при „електричних карах" у Джерзі Сити.

З оголошень „Свободи" видко, що не було тоді багато українських купців і ремісників. В Олифанті був український швець Ігнатій Березик, в Шамокині мали крамницю з харчовими товарами І. Талпаш і Я. Жилич. „Першу українську ґросерню в Джерзі Сити" реклямував у всіх числах „Свободи" незнаний її власник. Вона містилася в будинку ч. 102 на Моррис вулиці. В Брукліні був А. Баб'як — „найславніший крайовий різник", а в Джерзі Сити урядував Д. Салей, який висилав нашим людям гроші до „старого краю". Його оголошення закликало українців, щоб вони „вдавалися до нього як до свого чоловіка".

Стільки вісток про життя й побут наших людей у другій половині 1893 року, коли почала своє існування „Свобода", якої жовті полинялі сторінки творять невичерпний скарб для історії українського життя в ЗДА, Канаді, а також і на рідних землях.

ХРОНІКА УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ

В Канаді

НОВА КУЛЬТУРНА ФОРТЕЦЯ

З канадійських газет довідуємось, що 15 листопада ц. р. починається академічний рік в Оттавському університеті, при філософічному факультеті якого існує українська секція.

Директором тієї секції є проф. д-р В. Кисілевський, син нашої заслуженої громадської діячки, був. сенаторки Олени Кисілевської, голови СФУЖО. Ще викладають там професори: о. д-р Назарко, д-р А. Рудницький, д-р К. Біда і д-р С. Жмуркевич.

Намічено такі предмети: українська література, семінар української літератури, історія України, історія іміґрації, лекторати мови та ін. Не маємо сумніву, що ці, виклади матимуть успіх.

На жаль, особисто не знаю всіх професорів, крім д-ра Стефанії Жмуркевич, з якою зустрінувся в скитальчому таборі 1945 року і про яку хочу написати кілька слів.

Не так давно пані С. Жмуркевич зложила докторат на тому ж університеті. Це була перша жінка, що має взагалі докторат в Канаді. Зложення докторської праці вимагає чимало зусиль, часу та відповідних умовин для праці. Дивуюсь, як ця жінка, що має двоє малих дітей, вела домашнє господарство, заробляла на фабриці й ще змогла працювати над собою. Правда, це шкідливо відбилося на її здоров'ї, але перемогла сила волі, бажання і її непересічні здібності.

Я чув її виклади з української літератури. Вони завжди викликали повне заінтересування.

Не маю сумніву, що й на викладах в Секції Українознавства проф. д-р С. Жмуркевич виявить свої знання й спеціяльним підходом до предмету захопить слухачів, полишаючи в них слід краси й любови до українського творчого духа.

Л. Бачинський.

Огденбург, Н. Й.

З весілля на залишенців.

29 серпня дзвони єпископальної катедри св. Івана сповістили, що в церкві відбулося вінчання техніка лабораторії Бартон Гербури Госпітал панни Марійки Колодуб з інженером Іваном Черешнею. Тож син Срібної України Іван Черешня має своєю дружиною доньку Золотоверхого Києва Марійку Колодуб і їх на все життя з'єднав пан-отець Семен Гаюк, настоятель церкви св. Петра і Павла в Ютиці. Після вінчання на березі річки св. Лаврентія у ресторані Галідей Інн відбулось прийняття всіх, що були присутні на вінчанні. Весільний бенкет розпочався молитвою, яку в українській мові проказав пан-отець Семен Гаюк, а священик єпископальної церкви Меккарті прочитав англійською мовою. Далі розпорядчик бенкету посажений батько д-р Иосип Тимочко в короткій, сердечній і теплій промові щиро привітав молоде подружжя і побажав йому довгих і щасливих літ спільного життя, а гості проспівали „многі літа". Гучний весільний бенкет закінчився танцями, що затягнулись аж до вечора і присутні численні чужинці мали нагоду спостерігати, як українці вміють святкувати і веселитись.

Після бенкету в родині панни Марійки зібрались за столом близькі, друзі та рідні і коли за звичаєм посажена мати д-р Євгена Єршківська почала рушати коровай, господар д-р Иосип Тимочко перевів збірку на користь залишенців у Німеччині. Зібрані 32 доляри зараз же були переслані до розпорядження ЗУАДК.

О. Ч.

Голос Читача

ЩЕ ПРО ЛЕМКІВЩИНУ

Стаття Никона Немирона „Лемківщина в житті України" містить багато цікавих деталів з історії тієї найдалі на захід висуненої вітки нашого великого народу. Однак не можу ніяк погодитися з деякими поглядами автора і в інтересі правди прошу вмістити деякі мої завваги.

Автор є того погляду, що аж до половини 14-того століття західня частина Лемківщини, яка належала до краківського воєвідства, була цілком незаселена, а щойно поляки, не маючи сили своїм елементом сколонізувати ці гори, осадили там на „волоському праві" людей з Молдавії та східнього Закарпаття. Цей погляд автора мав би певну рацію, якби не факт, що на південь від Лемківщини, галицькою заграницею, давніше мадярською, опісля чехословацькою мешкають на Пряшівщині такі самі лемки, як наші галицькі. Чи їх також спровадили туди поляки, які там ніколи не володіли? Цей факт дає певний доказ, що лемки так галицькі, як і закарпатські, від непам'ятних часів мешкали на дотеперішній своїй території. При цьому могло статися, що деякі села в пізніших часах постали наслідком колонізації, але цього не можна поширювати на цілу західню Лемківщину.

Також не можу погодитися з поглядом Автора, що ріка Солинка є границею лемківського племени на заході і що в ліському повіті рівнож, знаходяться лемки. Етнографи наші визначили як східню границю Лемківщини ріку Сян та її доплив річку Ославу. Найдальші східні лемківські деканати — це є сяніцький та команецький точно покриваються з лемківським населенням. Правда, в північній частині сяніцького повіту населення, наше не вживало слова „лем", але багато лемківських слів та акцентів в їх говорі каже причислити їх до лемківського племени. Цілий сяніцький політичний повіт це є етнографічна лемківська територія, а повіт міський це вже Бойківщина.

В уступі про зрив Лемківщини під час українсько-польської війни 1918-1919 Автор запевне помилково написав, що постало тоді дві республіки „в рядах польської армії". Автор певне хотів написати, що це сталося на захід від польсько-українського боєвого фронту. І в цьому уступі мушу спростувати вислів автора, що „Сяніцький Комісаріят Української Народної Республіки щойно після відходу УГА за Збруч (в липні 1919 р.) склав зброю".

Зрив цей лемківської т. зв. „Команецької Республіки" мені відомий докладно і я описав його в цілому ряді статтей в „Свободі", „Америці", „Лемківщині" і „Нашій Меті" а в р. 1949 я дістав багато інтересних спогадів з того зриву від самого б. п. о. Пантелеймона Шпильки (помер на еміґрації в Вінніпезі 1950 р.).

Ця акція припадає на початок листопада 1918 р., але з причини браку старшин та зброї і амуніції вже в половині лютого 1919 р., по кількадневній геройській обороні лемківських леґінів, польська армія опанувала цілий терен Комісаріяту. Б. п. о. Шпилька лише через щасливий випадок уникнув певної смерти з рук польських жовнірів.

Мґр. Володимир Бучацький.
Монтреал, 5 вересня 1953.

З пожовклих листків

ЩО ПИСАЛА „СВОБОДА" 50 РОКІВ ТОМУ

17 вересня 1903 р.

РЕДАКЦІЯ „СВОБОДИ" ЗАПРОШЕНА НА ВІДСЛОНЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Всенародне русько-українське свято відслонення пам'ятника Івана П. Котляревського (якого світлина находиться на першій сторінці сьогоднішнього числа), відбулося минулої суботи й неділі в місті Полтаві, на Україні. До участи в цьому святі запросив комітет, крім усіляких українських установ, редакцію і визначних осіб з цілої Руси-України, також редакцію „Свободи" листом слідуючого змісту:

„Полтавський городський голова, 7 августа 1903 р., г. Полтава, н-р 1114. До редакції часопису „Свобода", Північна Америка. 30 й 31 августа цього 1903 року відбудеться в Полтаві свято відслонення пам'ятника Іванові Петровичеві Котляревському. Відслонення пам'ятника славному поетові-родоначальникові нового періоду української літератури, це визначна подія в житті українського народу і представляє факт, який має загальне культурне значення. Полтавська городська управа, повідомляючи про це торжество, має честь покірно просити редакцію „Свободи" вшанувати свято своєю участю. Прийміть . . ." і т. д. (підпис голови).

Не будучи в спроможності з причини великої віддалі взяти особистої участи в цьому святі, редакція „Свободи" вислала на руки полтавського голови телеграму такого змісту:

„Скрентон, Пенсильванія, 11 септембра 1903 р. Полтавський городський Голова, Полтава, Росія. Слава почитателям пам'яти Котляревського. — Редакція „Свободи".

ЩО ПИСАЛА „СВОБОДА" У 25-ЛІТТЯ

14 вересня 1918 р.

ЮВІЛЕЙ „СВОБОДИ"

„В цю неділю, 15 вересня 1918, минає 25 літ від того дня, коли появилося перше число „Свободи" і наш часопис починає 26-тий рік свого існування. . . Коли б ми хотіли говорити про зміст „Свободи" заперед 25 років, і про різницю у відношенні до теперішньої „Свободи", то загально можемо сказати, що як тодішня „Свобода" була віддзеркаленням тодішнього громадського й культурного життя та змагань тодішньої української громади в Злучених Державах і в старім краю — так знову теперішня „Свобода" є дзеркалом теперішнього громадського й культурного життя та стремлінь українського народу в ЗДА і в Европі."

Марко Скритий

„СВОБОДІ"

25 літ, як ти підняла
Український прапор вгору;
До боротьби усіх взивала
За Неньку нашу дорогу.

25 літ будила ти наш нарід сп'ячий
Тут, у далекій чужині;
25 літ кидала ти слова гарячі
У наші серця ледяні.

25 літ орала ти вкраїнську ниву
Широким лемішем, плугом;
25 літ скріпляла нашу силу;
До праці гнала всіх разом.

Ти перша стала всіх єднати
До праці, боротьби, життя —
И ти перша взялась вимітати
Усяке з поміж нас сміття.

. . . .

І труд твій не пішов з водою.
Не пропав марно піт гіркий —
Днесь тисячі підуть з тобою
У боротьбі на поклик твій.

Ол. Бабій

У СОНЯШНОМУ КОЛОРАДО

По кількох роках тяжкої праці в фабриці, щоб забути гірку долю „клінера" і своїх „босів" та „мапу" й мітлу, я рішився виїхати під час вакацій до Колорадо.

Сівши в Шікаґо до автобуса „Ґрейгавнд", по тридцятьох годинах скучної й невигідної їзди, я опинився в столиці Колорадо — Денвер.

Те місто, що має около 700 тисяч населення, лежить на рівнині, в центрі мало заселеного стейту, що, хоч має досить неурожайну землю, то через свої інші природні багатства та виїмково здорове підсоння, є перлиною Америки. Вже входячи до міста, серед якого пишається позолочена вежа стейтового капітолю, відчувається, що Денвер має підсоння, що приносить здоров'я, силу і радість життя. Про те говорить проміння сонця, що огріває місто, про те говорять опалені лиця мешканців Денверу і тисячів осіб з цілої Америки, що приїжджають до Колорадо рятувати своє здоров'я, бо, як відомо, підсоння в Денвері, положенім понад тисячу метрів над поземом моря, то цілющий лік для осіб хворих на леґені.

Денвер має не тільки здорове підсоння, а й чудові парки, сади, і ціле місто неначе потопає в зелені і цвітах.

Замешкавши в готелі, я по спочинку відвідав прекрасний музей, де міг бачити кістяки передпотопових дінозаврів та різні роди звірят і мінералів.

Оглянувши все, що в тім місті я міг бачити цікаве, я почув себе самітним у столиці Колорадо, й шукав товариства.

Щасливий випадок наблизив мене до українців, яких у Денвері живе около 200 осіб.

Ще в Шікаґо, українка Ірина Гаврилюк, поінформувала мене, що в Денвері живе священик греко-католик, о. Дмитро Блажейовський, тому, щоб нав'язати зв'язки з українцями, я рішився відвідати того священика.

І от на передмістю Денверу, в невеличкім домі, а загостив без запрошення до священика, родом з Лемківщини.

Добродушний отець Блажейовський зараз же попровадив мене і до домів, де живуть інші українці, між якими я стрінув і знайомих, Колтунюка і його милу молоду дружину, родом з Підляшшя, ветеринара Юзвяка і його дружину, дочку професора М. Лепкого, правника Галущака і його дружину Марію, що ділили зі мною долю й недолю під час комуністичної революції на Словаччині 1943 року, коли то словацькі комуністи розстріляли кілька соток українців збігців, а врешті я стрінув і моїх старих знайомих зі Львова, Марію Левицьку та Івана Костюка, відомого журналіста з націоналістичного табору.

Журналіст розуміє журналіста, то й Костюк зрозумів моє положення, запросив мене до свого дому, і я нагло опинився в родинній атмосфері, в домі, де, за склянкою чаю або й пива я міг довідатись про українців у Денвері все, що мене цікавило.

Не забув про мене і отець Блажейовський. Він познайомив мене з українкою, родженою в Америці, жінкою ірляндця Івана Суллівана, і хитро, мудро намовив того приятеля українців узяти мене в авто та повезти на прогульку в гори Раккі Мавнтейнс.

І от ранесенько, я в товаристві пані і пана Сулліванів та отця Блажейовського їхав автом до гір, про які я читав нераз в американських літературних творах з життя індіян та піонерів.

Переїхавши коло 15 миль рівниною, ми опинились серед гір. Наше авто посувалось крутою, каменистою дорогою понад ярами, бездонними пропастями, попід навислими, нагими скелями, попри шумливі, прудкі потоки й струмки, що переганялись, виблискували до сонця сріблистими, запіненими гривами хвиль.

На узбіччях одної гори ми відвідали музей гірських пам'яток індіянських виробів і гарну дерев'яну, гірську церкву для туристів.

Отець Блажейовський помолився в тій церкві, і ми знову всіли до авта.

По кількох годинах їзди різними закрутами доріг, зачаровані красою „Нейшенел парку" ми опинились на висоті 11 тисяч стіп, около 4 тисячі метрів над рівнем моря.

Куди ми глянули, було видно замрячені, кам'янисті шпилі гір, між якими синіли плеса гірських озер, то біліли сніги.

Ми вийшли з авта, ішли під скелями, де в тінях гір земля була покрита снігами.

Коло одної скелі, милі діти американських туристів, робили зі снігу кулі і грались ними, кидали ті кулі одно на одного, як узимі.

Здавалось би, що на горах, покритих снігами „нема ніякого життя, але мати природа живе й творить життя, і на шпилях гір: на кам'янистих скелях колихали вітям деревця, кущі, що росли на підхмарних горах, а недалеко від льодовиків і снігів, похитували головками жовті та червоні й білі цвіти, а по каміннях бігали гірські вивірки, пасмисті, маленькі й милі звірятка, наполовину менші від низинних вивірок.

Ті вивірки, що звуться „чіпманк", привикли до туристів, освоїлись до тієї міри, що, як дільки побачать людей, вибігають аж на дорогу, і то цілими десятками. Побачивши гостей з України, „чіпманк" прибігли і до нас, та з великим апетитом їли горіхи з рук пані Сулліван, але коли я дав їм шоколаду, ті вивірки покрутили носиками і не хотіли їсти тих солодощів. Хоч ті вивірки живуть у горах серед скель і каменюк та ціле життя їдять тільки кору з дерев та горіхи, то, видно, їм ліпше поводиться, як мені в Шікаґо, бо вони дуже життєрадісні, й ґраються на траві, на сонці, як малі, розбавлені кошенята.

В горах „Раккі Мавнтейнс" живуть і дикі, хижі звірята, але я мав нагоду бачити тільки прекрасного оленя, що, злякавшись авта, утік у ліс.

Часом над горами пролітали метушливі, гірські сороки, зовсім не подібні до низинних сорок, а над шляхами гір ширяв гордий орел.

Ми залишили авто на дорозі, й вийшли на найвищий шпиль гори де повіяло холодом, як узимі.

Гостре повітря здавлювало легені так, що мені здавалось, що трачу віддих, моє серце билось так сильно, що я побоювався, що зімлію й не матиму сил зійти з гори та звалюся в пропасть.

Ми зривали гірські цвіти, ходили по снігу і мимоволі порівнювали ті американські гори з нашими Карпатами. Всі ми признали, що „Раккі Мавтейнс" у нижчих полосах подібні до Карпат, але у вищих полосах ті американські гори, повиті хмарами, мряками, покриті льодом і снігами, навіть більше дикі, суворі і скелясті, як Альпи.

Стискаючи мою руку, отець Блажейовський втер піт із чола й сказав:

— Ми мусимо заспівати тут українську пісню!

Пані Сулліван, прижмуривши очі, усміхнулась і почала співати:

„Ой, ти дівчино, зарученая,
Чого ти ходиш засмученая" —

Скінчивши ту пісню, ми заспівали: „Думи мої..".

На крилах зимного вітру, що гладив крилами наші лиця, понад верхами і ярами „Раккі Мавтейнс" полинула пісня, дума того Шевченка, який ніколи не бачив Америки ні її гір, але все ж думав про неї, пишучи:

„Коли діждемось Вашинґтона
З великим праведним законом?"

Ми відчули, що перебувати на верхах гір, де тиснення повітря зовсім інше, аніж на долах, прямо небезпечно, тому ми всіли знов до авта і з'їхали на дорогу, положену нижче між горами, де серед пралісів, недоступних скель, стрімких стін пасма Ест Парк і сніжистих хребтів Неверсаммер, Пік Пайк, проходить водний діл, на якому американські ріки розділюються, й одні пливуть до Атлантику, а другі до Пацифіку.

Наше авто мчало згори щораз швидше, ми з'їжджали щораз нижче, минули доріжку, якою колись ходили індіяни, що випасали стада й воювали з білими европейцями і чарівними долинами, то дорогою серед скель, джунґлями, коло копалень золота й урану наближались до чудового, великого озера „Ґренд Лейк", що, залите сонцем, мерехтіло серед синіх гір, приманювало наш зір, чарувало нас своєю красою.

В житті поезія і проза сплітаються в одно. Я стискав руку отця Блажейовського, дякуючи йому, що він постарався, що я пережив один з найкращих днів у моїм життю, але голод стискав наші шлунки. Ми спинились у великому лісі, пані Сулліван добула з авта велику скриню з харчами, і серед природи ми їли й пили, скільки сил стало і наскільки дозволяли наші порожні шлунки.

По обіді ми їхали далі, проїхавши за один день 250 миль. Нераз ми їхали такими стрімкими дорогами, що я був певний, що авто звалиться в пропасть, з висоти кількасот метрів, але пан Сулліван був добрим шофером, і авто щасливо завезло нас увечір до Денверу.

Вертаючись до міста, я згадував, що колись я стояв на шпилях Карпат і написав вірш „На шпилях Говерлі", який декляматори часто деклямували на концертах.

Чи думав я, стоячи на Говерлі, що стоятиму колись на шпилі американських гір і тільки думкою буду злітати до гір Карпат і згадувати безталанну Україну?

В неділю я був на Службі Божій, яку відправляв отець Блажейовський в римо-католицькім костелі. Українці в Денвері не мають своєї церкви, і мене дивувало, що хоч Колорадо — та прекрасна країна з великою будуччиною, то мало українців Д.П. поселюється в тім стейті, хоч в Денвері можна легко знайти працю.

На богослуженню було коло сто українців. Співав хор, до якого належить і американка українського походження, пані Сулліван. Зов крови зв'язав ту жінку з українською церквою, хоч та американка ніколи не бачила України.

В понеділок я вибрався, за порадою журналіста Костюка, на другу прогульку в гори коло містечка Колорадо Спрінґс.

Авто фірми „Ґрейгавнд" везло мене і п'ять американців серед пасма гір, славних головно своїми скелями з жовтого каменя і ярами, що нагадують фантастичні привиди чи дивні витвори уяви й сцени з казок.

Ідучи понад потоками, що з шумом пливуть у тих ярах, ми спинились в „Городі богів", де перший раз у життю я бачив групу індіян та індіянок, що за марний гріш, „тип", танцювали в індіянських строях індіянські танки на втіху тим білим европейцям, які забрали їх землі.

Серед індіян була одна товста і бридка та стара жінка, досить мила дівчина і два молоденькі юнаки, вродливі, здорові хлопці, що нагадували типи з повістей Купера.

Оглянувши славну „Печеру Вітрів", джерела з природними сірчаними й содовими водами, якими, як оповідав нам провідник, колись індіяни лікували хворих, білих піонерів европейців, ми любувалися красою ярів, у яких зі скель спливає на доли сім водоспадів.

Випитуючи мене про Україну, наш провідник і шофер завіз нас на долину, де колись були часто битви індіян з еспанцями, показав скелю, на якій каміння нагадують постать людини, про яку тубильці говорять, що то постать сплячого вождя індіян, що колись збудиться зі сну.

Пізним вечором я вертався до Денверу. За мною в далині синіли гори, де бачив я стільки краси, що тих гір я не забуду ніколи, і на дні душі я постановляв собі:

— Колись у життю я мушу вернутись до Денверу і прожити хоч короткий час під сонцем чарівного Колорадо!

7,000,000 МЕРТВИХ ГОВОРЯТЬ...

Вони благають:

Щоб у 20-ту річницю трагічної загибелі їх — 7,000,000! — увесь світ дізнався про один із найжахливіших злочинів Москви. Про те, хто, чому та як умертвив їх — 7,000,000 — протягом 7-8 місяців.

Вони благають Бога на небі й сотні тисяч українців на чужині, а зокрема в Америці, розповісти світові таку правду:

Москва 1932/33 р. вчинила масове народовбивство в Україні способом штучного голоду. З метою: побороти найбільший спротив України московському імперіялізмові, помститися на селянах і зламати їх рішучий спротив колективізації сільського господарства та колонізувати Україну москалями, поселивши їх у виморених голодом господарствах.

Для цього восени 1932 р. Москва лише в Україні та на українській Кубані по всіх селах і в усіх господарствах силою відібрала в селян усю худобу, весь хліб та овочі, нічогісінько не залишаючи не тільки для харчування, але й для посіву весною 1933 р. Усе награбоване звозили до колгоспів, а звідтіля — до Московщини та закордон, де Москва продавала все за безцінь, щоб показати, який то „багатий" СССР, та щоб утворити кризу збуту в країнах вільного світу (демпінг).

Спеціяльні озброєні комісії вишукували тоді й заховане селянами в соломі, в землі тощо, а пограбованим говорили: „Хочете їсти, — ідіть працювати в колгосп!" А колгоспникам: „Вам дадуть їсти в колгоспі!" (хоч і з колгоспів усе вивозили).

Такого дикунського, звірячого, тотального пограбування Москвою цілого 40-мільйонового українського народу, та ще й за мирного часу, — не зазнав ні один нарід за всю історію людства і за найтяжчих воєн та нападів диких орд. І хоч Україна споконвіку терпіла від наїздів та грабунків половецьких і татарських орд, турецьких і польських напасників, але все ж переверши́ла їх усіх Москва восени 1932 р.!

Так був організований Москвою перший у світі штучний голод 40-мільйонового народу, та ще і в тій самій багатій хліборобній Україні, що забезпечувала Европу продуктами харчування. Ось страшні апокаліптичні картини того голоду.

Головні заворушення й повстання нещадно придушували загони міліції та військ НКВД. Голод примусив селян ставати кріпаками - рабами колгоспів, — але й там нічого було їсти. Населення міст своїми напівголодними пайками не могло рятувати селян. На кордонах України й Кубані московські загони міліції не пускали українців їхати за хлібом в Московщину та до інших республік СССР. Москва заборонила пересилання харчових пакунків в Україну. По великих містах України в спеціяльних „Торгсінах" („Торговля с іностранцами!") голодні могли купувати все без обмеження, але... тільки за золото та чужоземну валюту! Хто купував за останні золоті речі, — до того приходили агенти НКВД й вимагали віддати все золото!

Весною 1933 р. Москва з награбованого „позичила" Україні зерна на посів і посіяла його за допомогою мобілізованих робітників, службовців та міщан, які й врожай збирали, бо опухлі від голоду селяни були мало де працездатні. А щоб вони не рятувалися від смерти молодою картоплею, городиною та не зривали колосків, — за тим пильно стежили на ланах спеціяльні вартові на збудованих, як біля в'язниць, вежах! Хто з помираючих наважився „красти" „священну й недоторкану соціялістичну власність", — того карали нещадно.

Усіма тими драконівськими заходами Москва досягла своєї мети: масового народовбивства в Україні та на Кубані. Жертви цього штучного голоду після з'їденого останнього хліба, якось прихованого чи виміняного на останні дорогоцінності, а потім з'їдених собак, котів, щурів та всяких сурогатів, — масами вимирали по хатах, на шляхах, в містах, біля залізниць, де на їх очах поїзди за поїздами вивозили пограбовані в них хліб, м'ясо, цукор. Очманілі й напів божевільні від голоду батьки досить часто забивали своїх дітей, щоб не бачити їх мук, а тоді не раз і поїдали їх! Випадки голодового людоїдства були навіть і містах України, а зокрема в центрі хліборобної области — в Полтаві.

Так за 7-8 місяців 1932/33 р. Москва штучним голодом виморила в Україні щонайменше 7,000,000 осіб! І то не рахуючи понад мільйон дітей, що тоді не народилися через той голод. Сім мільйонів! Це більше, ніж тодішнє все населення Ню Йорку, або цілої Австрії, Португалії чи Данії.

Тирани звіринного московського імперіялізму ще й сьогодні заперечують не тільки ті 7,000,000 жертв, але навіть штучний голод в Україні 1932/33 р.! Вони цинічно заявляють: „Нікакого голода в Украінє не било в 1933 г., а билі только трудності роста цвєтущей Украіни!" Але сотні тисяч українських емігрантів, живих свідків того найжахливішого злочину Москви, тепер переконають увесь світ, що все сказане вище є свята правда!

І не тільки про ту правду інформувати все людство благають ті, виморені голодом, 7,000,000 жертв. Вони проголошують дальшу правду:

Кожний нарід, поневолений імперіялістичною Москвою, зазнає такої самої долі, як і Україна з її, крім тих 7,000,000, уже незлічимими жертвами московської тиранії, яка вже знищила цілі народи (кримські татари, німці Поволжя, калмики, кабардинці, балкари та інші), що їх рештки переселені з батьківщини та розсіяні по неосяжному Сибіру.

На московській Голготі тепер розіп'яті всі народи СССР та його сателітів включно з Китаєм і Кореєю. І така доля загрожує всьому людству.

Московський імперіялізм віками виростав і виріс у світового смертельного ворога людства на базі невичерпних багатств і людських ресурсів поневоленої України. Якби Захід у 1917-20 рр. допоміг у збройній боротьбі України закріпити їй свою самостійність, тоді доля світу була б цілком іншою.

Тільки самостійна Україна та звільнення з московської в'язниці всіх поневолених нею народів може врятувати світ від його смертельного ворога та забезпечити мир, добробут і розвиток цивілізації людства.

Щоб ще раз голосно заявити це, треба, щоб у світовій столиці, Ню Йорку, 20 вересня ц. р. була належно вшанована ам'ять 7,000,000 жертв московського штучного голоду в Україні масовим демонстративним походом і протестом проти тиранії московського імперіялізму;

Щоб не було жадного байдужого українця та українки, які не взяли б участи 20 вересня в протестаційному поході та жалібній академії;

Щоб усе людство дізналось, яка доля чекає на нього, якщо московська в'язниця народів не буде зруйнована, щоб назавжди звільнити з неї Україну та всі поневолені народи. (сп).

ВІСТІ З УКРАЇНИ

(За совєтською пресою)

„КОЛГОСПНИКИ ОДЕРЖУЮТЬ НА КОЖЕН ТРУДОДЕНЬ ПО 2 КІЛОГРАМИ ПШЕНИЦІ"

„Радянська Україна" повідомляє, що колгоспи Львівської области дістають „хлібні аванси" за відроблені трудодні.

„Ряд районів вже закінчив збирання врожаю. У стислі речинці і без втрат провів збирання і достроково виконав плян здачі хліба державі Магерівський район. Тепер колгоспи району приступили до видачі хлібних авансів. Колгоспники артілі ім. Жданова на кожен трудодень одержують по 2 кг. пшениці. Колгоспник Михайло Семочко в рахунок авансу одержав півтори тонни, а колгоспник Василь Думич — тонну хліба. По 7-8 цнт. зерна одержали Михайло Шостак і Марія Кукурик.

Велику кількість хліба на вироблені трудодні одержують колгоспники артілів ім. Лесі Українки, ім. 17 вересня, ім. Калініна, ім. Кірова та інші.

Видачу хлібних авансів провадять також колгоспи „Вільна Україна", ім. 8 березня та ім. Сталіна, Олеського району. Члени артілі „Вільна Україна" Іван Пшоняк, Ганна Чучман, Степан Стефанів одержали по 50-60 пудів зерна кожний".

Ми згадуємо, що не має чим хвалитися „РУ", бо в вільному світі за працю платять негайно після виконаної праці, а тут після „закінчення збирання врожаю" — дають тільки „аванс", який не є жадним „авансом", бо його платять не наперед, а після виконаної праці. Нікого не зворушує й те, що колгоспник Семечко дістав півтори тонни цього авансу. Це значить, що він разом із своєю численною родиною мусів працювати аж 750 днів, щоб дістати це зерно. Порахуйте ці дні праці на гроші, і порахуйте вартість цього збіжжя, а побачите, що колгоспний невільник Семечко працював по кілька центів денно!

„НЕ ГАРАЗД У НАС З ЧИСТО ВИРОБНИЧИМИ СПРАВАМИ"

Трохим Сависько, бригадир шахти „Никанор" у Ворошиловградській області, пише про непорядки на вугільних шахтах. Ось уривок із його допису в „РУ" з 14 серпня.

„Не гаразд у нас і з чисто виробничими справами. Скажу зокрема за прохідницькі бригади. Вони і досі не укомплектовані. В моїй бригаді, наприклад, кілька місяців підряд невистачає трьох прохідників. Бригада пройшла в червні й липні 117 метрів гірничих виробок. Ми хоч і перекували за цей час свою норму, однак недовиконали соціялістичне зобов'язання, бо через нестачу людей, а також через різні неполадки в окремих змінах порушувався графік. І тому плян підготовчих робіт по шахті в цілому не виконується, на одну породонавантажувальну машину припадає по 48 метрів гірничих виробок за місяць при соціялістичному зобов'язанні 60 метрів.

Не краще організований і процес добування вугілля. Передусім треба сказати, що в нас порушується двозмінний режим. В ремонтних змінах начальники дільниць, як правило, передовіряють керівництво роботами гірничим майстрам, і це приводить до низької якости робіт по управлінню покрівлею, до частих завалів лав. Саме з цієї причини лава 3-ої дільниці в останні дні двічі вибувала з ладу. Те саме можна сказати про лави на дільниці № 17 і на інших. Комбайни, транспортери та інші механізми в цих лавах більше простоюють, ніж працюють".

Автор кінчає свій допис такими словами: „Вже давно час ґрунтовно зайнятися справами нашої шахти". Але так само писали десять і двадцять років тому, а досі ніхто не вважав за потрібне зайнятися цією справою.

Совєтське взуття

Нещодавно московська преса повідомила своє босе населення про велике досягнення, а саме — взуттєва промисловість в цім році виробила 36 мільйонів пар взуття на ґумовій підошві і ще до кінця року обіцяє 6 мільйонів. Отож частина 200-мільйонового населення буде взута в оті брезентові черевики на ґумі, що мають відому назву „Москва-Мєнськ". Це найдешевше взуття в Совєтському союзі, що робить ревматиком громадянина, якому вистачить терпеливости вистояти цілу ніч у черзі перед крамницею, щоб утроє не переплачувати спекулянтові на базарі.

Значно дорожче і не для кожного доступне комбіноване взуття, що охороняє від холоду та болота і що його дуже радо вживають залізничники. Це взуття винайшли чистії чобіт вірмени і продають його потайки по базарах. Узувають його поверх панчіх, пошитих з різного дрантя, а найкраще з старої сірячини.

Дехто з щасливців має й справжні чоботи, але які ж вони дорогі!

Якось року 1939-го на станції Пост—Ворекло одній жінці відрізало потягом ногу. Нещасна жінка згарячу не відчувши болю, заголосила не за ногою, а за чоботом: „Ой що ж мені скаже чоловік, що я його чоботи на базар взула!"

А ще одному бідоласі коштувало взуття найдорожче. Обшукуючи робітників, міліціонер витягнув у цього босого бідолахи ґумову руку з автоматичного гальма, що їх ставлять у залізничих вагонах. Ризикуючи своєю волею та наражуючи родину на жахливі наслідки, відрізав він оту ґумову руку, щоб з її помiччю полагодити взуття собі, жінці й дітям.

Міліціонер його арештував. А за кілька днів виїздна сесія транспортного суду винесла приблизно таку постанову: „За крадіж державного майна — п'ять років тюрми, за диверсійне шкідництво на залізничному транспорті — п'ятнадцять років, і як бувшого куркуля, що приховав своє соціяльне походження — засудили на заслання в далекі табори.

Не повірив би, що до такого божевілля можуть довести людину злидні, якби сам не був у тій країні, де на другий день після похорону знаходять роздягненого мерця коло розритої могили.

І. Овсяник.

Читайте українські книжки й газети, бо часте читання веде до просвіти, а просвіта — це сила!

Між федералістами

Власне, цієї теми не слід було б і порушувати. Є такі речі, про які прийнято в товаристві не говорити — бодай з етичних мотивів.

Та, на жаль, є „доброчинці", які з політичних міркувань „вищого порядку" випхали з небуття так званих українців - федералістів на світло денне і поставили їх перед очі української ґромадськости.

Як відомо, так званий „федералістичний рух" виникнув уже після виїзду нашої еміґрації з Европи до Америки. Перед тим він не існував зовсім, а його фундатори нічого спільного не мали з українством і ніколи себе за українців не вважали. Малоросійський федералізм виявився аж тоді, коли з цієї справи можна було чимсь поживитись.

Та час минув. „Доброчинці" щедро підпомагали федералістів, їхні акції на політичному ринку чимраз підвищувались і, як то буває в коньюнктурних політичних новотворах, серед них розгорілася таракаsuccessive боротьба за владу в „організації" і за доступ до матеріяльних джерел. Прийшли, як то кажуть, на смажений дух нові люди — і розпочалася сварка, внаслідок якої появилося вже дві організації федералістів. Не знати, скільки в тих обох організаціях членства, відомо тільки, що кожний член є рівночасно як не голова, то ініціятор чи організатор руху.

Цими днями через посередництво російської пpеси федералісти повідомили, що вони думають скликати в Ню Йорку з'їзд цих обох організацій. Прикметні стиль і тон цього повідомлення. Ось наприклад: „Маючи на увазі добро нашої організації, яка внаслідок злочинних дій деяких одиниць нашого керівництва вже довгий час перебуває в стані постійної кризи та якій загрожується повне припинення діяльности... делеґати... присвятили увагу вичерпному розглядові цієї справи..."

Досить промовиста характеристика стану організації і „деяких членів" її керівництва!

А далі читаємо: „Зняти з посади (?) голови ЦК ОУФД і вивести зі складу ЦК ОУФД та з лав нашого руху п. Ф. Богатирчука за антидемократичні методи праці і керівництва".

Виходить, дотеперішній голова федералістів — антидемократ? А цього ніхто не знав! Але ж ніхто як він цей самий „рух" започаткував. Однак, правдива причина його усунення розкривається далі: „... головний редактор Ф. Богатирчук дозволив собі недостойний випад проти ініціяторів федеративного руху пп. Дикого, Гребінки і Уранова, назвавши їх „провокаторами..."

Хто їх розбере, цих федералістів, що так одчайдушно борсаються на задньому пляні еміґраційної політики, ніби й справді від їхнього борсання залежить їх власний добробут.

Ів. Куменко

Із совєтського побуту

ХЕРСОНСЬКА МАСЛЯНА

До кабінету директора Чабанова увійшов головний інженер Лайтер, мовчки впав на стілець і почав утирати піт з обличчя.

— Ну, як там? — стиха запитав директор.

— Знову вскочили, — махнувши рукою, відповів інженер.

— Вскочили?! — вигукнув директор.

— По самі вуха, — уточнив інженер. — Що ж будемо робити? Перетопимо?

— Топіть! А заодно топіть мене, топіть себе! — застогнав директор. — На бази відправляйте! Чуєте! Може проскочить. Ну, а якщо повернуть, тоді вже перетопимо. На законних підставах.

Така приблизно розмова відбулася між директором і головним інженером Бориславського маслозаводу після того, як завод випустив чергову партію бракованого масла. Підкреслюємо — чергову, бо цей завод систематично випускає браковану продукцію.

Випускає і відправляє. І не якимись там кілограмами. Тоннами! А потім з усіх кінців повертають масло заводові, і тут його перетоплюють. На „законних" підставах, бо мають на руках реклямації. Іноді бракованого масла так багато, що його вже і перетоплювати не встигають. От і зараз 450 ящиків масла чекають гарячого казана.

А перетворився завод на маслобракоробку тому, що його не підготували до виробничого сезону. Багато на заводі вузьких місць, але найвужче з них — енергетична база. Щоб „розширити" це вузьке місце, дали торік заводові локомобіль на 75 сил і генератор до нього. Той локомобіль зразу ж встановили... у найдальшому закутку подвір'я. А генератор покинули серед подвір'я. Нехай, мовляв, лежить і нагадує про енергетичну базу. І пролежав він там місяців вісім, поки не зіпсувався.

Завод часто простоює, а вершки, які щодня з молокозаготівельних пунктів надходять, перестоюють. Звісно, яке масло з таких вершків виходить.

Коли починають дорікати керівникам Бориславського маслозаводу, вони навіть ображаються.

— Та що це все до нас, та про нас? А загляньте на інші маслозаводи. Думаєте, там краще?

Дійсно, і на інших заводах щось подібне робиться, бо в херсонському тресті Маслопрому давно вже нічого доброго не робиться.

Почалося все відтоді, як призначили керувати трестом Сергія Єлисейовича Вайду. З перших же днів показав Вайда оригінальний стиль керівництва. Приходять до нього директори маслозаводів, щоб вирішити насущні виробничі питання, і вже з порогу чують:

— Е, голубчики, дайте мені спокій! Ви ж не діти, а директори. Самі з вусами. Отож і вирішуйте що там та як там...

Минув певний час, і побачили керівники Укрголовмаслопрому, що з Вайдою не те що масла, — звичайнісінької каші не звариш. І поставили перед херсонськими обласними організаціями питання, щоб замінити Вайду.

— Та що ви? — здивувалися в Херсоні. — Та ж Вайда перевірений у нас на пиві. Працюючи на пивзаводі, він дуже смачне пиво варив. Ось він глибше в роботу втягнеться, а тоді й підтягнеться.

Вайда й справді таке у тресті заварив, що перетворив його з радянської установи на школу лихослів'я і чвар. Він сам, головний інженер, головбух, як лебідь, рак і щука, в різні боки почали тягти. Поки в тресті час і сили дурно марнували, маслозаводи, залишившись без керівництва і допомоги, торішний виробничий сезон провалили.

— Ай, Вайда, Вайда! Як же ти так?" — здивувалися керівники обласних організацій.

— Не турбуйтеся. Я себе в новому сезоні покажу! — запевнив Вайда.

Та й показав згодом на папері, що всі маслозаводи до виробничого сезону 1953 року підготовлені якнайкраще. А заводи Ново-Троїцький, Іванівський, Каланчацький та інші підготувалися до сезону точнісінько так, як і Бориславський.

Прийшла весна, рікою поплили вершки на заводи, а заводи не можуть їх переробити, відмовляються ті вершки приймати. Почався на молокозаготівельних пунктах потоп. Почали зливати вершки у діжки з-під огірків і капусти. Дійшло до того, що почали вибухати бідони з вершками, бо ж стояли вони під пекучим сонцем по кілька днів.

Так на Херсонщині серед літа влаштували масляну...

— Ай, Вайда, Вайда! Що ж ти наробив? — схаменулися нарешті у виконкомі обласної Ради. І написали постанову про те, що треба, мовляв, Вайду з роботи зняти. Зняти за те, що трест не підготував маслозаводи до виробничого сезону, що випускають ті заводи браковане масло.

Написали і з полегшенням зітхнули. А Вайда, як сидів у тресті, так і сидить. Сидить місяць, сидить другий, сидить уже третій... А маслобракоробки працюють на повний хід.

Хто ж винен у тому, що масляна так довго затяглася?

— Ми своєчасно сигналізували, — скаже начальник Укрголовмаслопрому тов. Бризгін.

— А ми Вайду попереджали, — промовить голова виконкому обласної Ради тов. Барильник.

Слова, слова... Невже треба було більше двох років товкти масло в ступі, щоб зрештою вийшов отакий кисляк?!

Л. ГРОХА.

(„Радянська Україна")

ПРОМІНЬ У ТЕМРЯВІ

(Закінчення зі стор. 1.)

Це було перше число „Свободи", це й був власне той перший ясний промінь серед великої нужди і ще більшої темряви нашої першої іміграції ЗДА, якій у великій мірі треба завдячувати весь той величезний прогрес та весь той організаційний, господарський, культурний і політичний доробок, що ним цілком законно може пишатися сучасна мільйонова американсько - українська спільнота.

Українське друковане слово в Америці появлялося ще й перед „Свободою", але це були, справді, тільки метеори, що згасали, ще поки стали видні. Ще в 1887 році, коли перший український священик в Америці о. Іван Волянський, придбавши ручну друкарську машину та спровадивши із ставропігійської друкарні зі Львова друкарські кириличні черенки видав в Шенандоа в Пенсілванії кілька чисел „Америки". Після виїзду о. Волянського назад до Галичини в 1889 році, „Америка" перестала виходити, а на її місце та її черенками о. К. Андрухович почав видавати „Рускоє Слово", що появлялося два рази на місяць впродовж 1891-го року. В 1892 році о. Грушка був видав одне число газети „Новий Світ", і щойно через рік пізніше, 15-го вересня 1893-го року вийшло 1-ше число „Свободи", яка практично стала початком зорганізованого українського життя в Америці.

Появу „Свободи" можна зрозуміти тільки на тлі того невідрадного становища, в якому перебувала тоді українська іміграція в Америці.

Згідно з твердженням в „Пропам'ятній Книзі" УНС з 1936 р. та наведеними там джерелами, першими українськими поселенцями на американській землі були 20,000 козаків, що наприкінці 18-го сторіччя поселилися на Алясці і там залишились після того, як в 1867 р. Росія продала Аляску З'єдиненим Державам Америки. Першим свідомим українцем в Америці мав бути Агапій Гончаренко з Київщини, що служив при російському посольстві в Атенах у Греції, зв'язався там з російськими революціонерами і дописував до видаваного Олександром Герценом у Лондоні часопису „Колокол". Утікаючи від царських шпигів, Гончаренко мандрував довго по світі, побував у Туреччині, Єгипті, Англії, на Афонській горі висвятився на священика і в 1865 р. опинився в Ню Йорку. Придбавши Аляску, американські урядовці заанґажували Гончаренка, щоб він допомагав порозумітись з місцевим населенням. Для цієї мети Гончаренко почав в 1868 р. видавати англійською і російською мовами газету „Аляска Геральд", у якій вже в 1-му числі з 1-го березня 1868 р. надруковано статтю про „Дивні ідеї Тараса Шевченка", де передано зміст поеми „Кавказ" та частину „Посланія" і „Думи мої". Проте, Гончаренко незабаром розійшовся з американським урядом, бо почав виступати проти експлуатації місцевого населення американською владою. Після того він поселився на хуторі біля Гейвардс в повіті Аламеда, на воротах якого повісив великий напис „Україна". Помер він 3-го травня 1916 р.

Першим українським імігрантом із Західної України був — згідно з цими самими джерелами — Іван Макогон, родом із Залісся в Галичині, що приїхав до Америки в 60-тих рр. минулого сторіччя.

Українська еміграція до З'єдинених Держав почалась на ширшу скалю щойно від 1887-го року, коли іміграційні аґенти почали масово спроваджувати українців (і словаків) із Закарпаття, що було тоді під Мадярщиною, для боротьби зі страйками в копальнях вугілля в Пенсилвенії. Потім почали імігрувати лемки із Західньої Галичини, і щойно в 90-тих рр. минулого сторіччя почалася українська іміграція із Східньої Галичини, Буковини і Наддніпрянської України. Значить, тоді, коли почала появлятися „Свобода", українська іміграція в Америці складалася майже виключно з селян із Лемківщини та Закарпаття. Це були у великій більшості люди темні, неписьменні, що й своєї назви не знали. Майже 20 років між ними не було ані одного інтеліґента, і щойно в 1889 р. львівський митрополит, пізніший кардинал Сильвестер Сембратович, вислав на прохання українських імігрантів, після того, як вони склали гроші на допомогу, о. Івана Волянського, що прибув до Америки в 1884 р. і в місцевості Шенандоа, в Пенсилвенії, на свято св. о. Миколая 19-го грудня 1884 року відправив першу на американській землі українську Службу Божу, а рік пізніше побудував там першу українську церкву. Після того приїхали з Галичини ще о. Зиновій Ляхович, що помер того самого року (1887), як приїхав, о. Кость Андрухович, о. Олександер Дзубай із Закарпаття та василіянами о. Кирило Гулович, а в 1890 році приїхав і осів в Джерзі Сиτі пізніший засновник „Свободи" о. Григорій Грушка. Першим світським українським інтеліґентом в Америці був спроваджений о. Волянським в 1897 р. Володимир Сіменович, що працював у видаванні коротко о. Волянським „Америці" і створив під своєю диригентурою перший український хор в Америці у місцевості Шенандоа, Па. Приблизно тоді ж прибув до Америки о. Нестор Дмитрів, що був справжнім Нестором американсько - українського літопису, редаґуючи, разом з о. Констанкевичем, „Свободу" після того, як її в 1895 р. перенесено до місцевости Шамокін з Пенсилвенії.

Скільки було в Америці українців, як почала появлятися „Свобода"? Точної статистики на це немає. Статистичне бюро з 1890-го року подає, що тоді було в Пенсилвенії 10 греко-католицьких організацій, що нараховували 7,400 членів. Згідно з іншими джерелами, в 1889 р. мало бути в Америці вже коло 20,000 українців, а Ю. Бачинський обраховувавсь, що в рр. 1877-1887 до Америки прибуло 33,886 українських імігрантів, а за дальших 10 років — 74,379 імігрантів. Згідно з підрахунками „Свободи" з 5-го грудня 1895 р. тоді мало бути в Америці вже коло 300,000 наших еміґрантів з Галичини і Закарпаття.

Як згадано, вся ця іміграція — це була докраю темна маса людей, яка не знала ні свого імени, ні грамоти, яку безжалісно експлуатовано і над якою знущався, хто не хотів. Єдине, що в'язало цю масу людей разом, це була рідна мова і церква, рідні звичаї і традиції та безмежна любов до рідної землі і туга за нею, хоч страшні злидні і недоля їх з неї вигнали.

В таких обставинах і почала появлятися „Свобода", той направду перший ясний промінь в іміграційній українській темряві в Америці.

Оттавська посадниця проти федерального уряду

Оттава, Канада. — Виник горячий спір між оттавськими мешканцями та канадійським федеральним урядом прем'єра Льорана, який вирішив перенести з столиці Оттави Дирекцію Державного фільму до міста Монтреалю. Ця установа затруднює 1,000 урядовців і продукує документальні та пропаґандивні фільми. Це перенесення ухвалено на останній сесії парляменту, і тоді не було проти нього протестів. Тепер панна Шарльотта Віттон, що займає становище посадника Оттави — вже другу каденцію, домагається, щоб мешканці столиці гостро запротестували проти цього перенесення і зорганізували похід до будинку парляменту в Оттаві, щоб він „не роздирав" цього міста. Посадниця твердить, що коли одна федеральна установа відійде до Монтреалю, тоді і Торонто жадатиме якихось федеральних установ, і в той спосіб потерпить Оттава. Прихильники перенесення фільмової державної установи до Монтреалю твердять, що в тому місті вже існує сильна телевізійна станція і що там є більше фахових сил до праці.

Фармерські спілки за міцну політику уряду

Вашинґтон. — Дві з трьох головних всекрайових хліборобських спілок підтримали сильну урядову політику. Презес бюра Американської фармерської федерації підкреслив добре враження, що постає внаслідок вмілого господарювання електричним струмом. Зате Крайова Спілка фармерів, устами свого презеса, висловилась проти політики теперішнього уряду, назвавши її „повною підлеглістю приватним інтересам".

Шкільна освіта на українських землях

(Закінчення зі ст. 2)

ла поверх року большевицька навала, що 1945 р. досягнула Берліну.

Висновки

Перед думкою читача пересунулися немов на фільмовій ленті майже тисячлітні зусилля українського народу, щоб опанувати й присвоїти минулі й сучасні здобутки людського духа при помочі систематичного знання набутого в школі, себто в тій кузні, де переоблюється сирівець духа надаючи йому означені й бажані підставні форми. А ці форми — це закріплення в серцях кожночасного українського покоління національної окремішности з усіми її ознаками, з прямуванням до свободи й до самостійного керування життям народу, що крок за кроком перетворювався в новітню націю. Під різними окупантами треба було зводити за цю справу деколи важку боротьбу, що — з одного боку сталила нарід, а з другого боку — переконувала, що тільки власна Суверенна Держава дає повну запоруку для правильного й доцільного плекання молодечої душі по нащій власній волі, що випливає з національно-біологічних потреб і з рідної традиції.

Як завжди у всіх об'явах життя зразу підносять якусь ідею окремі одиниці, її підхоплюють малі гурти, що нераз розростаються в масу, так і в ділянці шкільництва: ми бачимо на переді вдумчивих державників-князів, духовників, окремих магнатів, міщанство, доки проводу боротьби за цю преважну справу не попробувала взяти в свої руки народня маса, доки вона не попала під чужу диктаторську владу, важчу від самодержавія.

На кожночасному ступні розвитку виростали різноманітні сили, що намагалися — коли не вповні, то хочби частинно припинити світло науки й замрячити самопізнання української людини на те, щоб мати з неї погній для свого розвитку. Були це особливо сусідські ревнощі, що вироджувалися в ненависть до волелюбного українського народу. Перед нашими очима переходять канібальські практики москалів, поляків, мадярів, румунів, що витрачували чимало енергії на те, щоб накинути українському народові свою мову, свою традицію, свій світогляд, свої ідеали. Але одночасно з гордістю запримічуємо тверду, вперту часто й геройську поставу українського народу, що коштувала його великих жертв, нерідко — звихненого життя, а то й крови (студентська боротьба — „забастовки" в Росії, сецесія українських студентів з львівського університету, студентська голодівка в тюрмі, барикади в львівському університеті).

З історичного розвитку шкільного питання бачимо наглядно, що тим краще наладнується справа шкільної освіти, коли нарід сам має право порядкувати в тій ділянці. Наявний доказ цього помічаємо за Козацької держави, а особливо за розмірно короткий час самостійного державного життя України після розвалу держав-окупантів. Саме цей останній час дав зразок цілому світові, як треба наладнувати шкільне питання в даній країні, а саме — дати населенню право порядкувати по власній потребі, як це зробила Українська Народня Республіка у відношенні до росіян, поляків і жидів. І на еміграціях спостерігаємо, що коли нарід находить пристановище у вільних країнах, як от у З'єдинених Державах Америки й Канаді, — він розбудовує своє рідне шкільництво по своїй потребі та спромозі.

Кінець.

ТАРЗАН, ч. 3148. Свідок.

"IT IS LUPO WHO BROUGHT WORD OF THE COMING OF THE UTENGAS!" GOLTA WHISPERED. "THEY HAVE PUNISHED THE TRAITOR!" ANOTHER MURMURED.

"IT IS A WARNING!" SAID ANOTHER. "GIVE THE WHITE MAN TO THE PRIESTS. IF THEY KILL HIM WE CANNOT BE BLAMED."

FROM A NEARBY TREE, THAT NIGHT, TARZAN WATCHED AS JEROME, DRAGGED FROM A HUT, WAS HUSTLED TOWARD THE GATEWAY THROUGH WHICH VILLAGERS HURRIED TOWARD THE RIVER FRONT.

— Це Люпо, який приніс вістку про надходячих ютенгів, прошепотів Голта. — Вони покарали зрадника! — прошепотів хтось.

—Це осторога! — сказав інший. — Віддайте білу людину жерцям. Якщо вони її вб'ють, нам ніхто не буде докоряти.

Цієї ночі з поблизького дерева Тарзан спостерігав, як витягненого з халупи Джерома штовхали до виходу, через який мешканці села поспішали в напрямі річки.

ДЕМОКРАТИ ЗАПОВІДАЮТЬ ВНУТРІШНЮ ЗГОДУ

ТРУМАН, СТІВЕНСОН, РЕЙБИРН І МІЧЕЛ ВІДБУЛИ НАРАДИ НАПЕРЕДОДНІ З'ЇЗДУ КОМІТЕТУ ПАРТІЇ

Шікаґо. — Колишні керівники Демократичної партії відбули минулої неділі окрему конференцію і заповіли, що з'їзд Крайового Комітету Партії, який починається тут сьогодні, у вівторок 15-го вересня, проходитиме під знаком внутрішньопартійної згоди, зосереджуючи свої наради на виступах проти республіканської адміністрації президента Айзенгавера. В передз'їздових нарадах взяли участь видатніші колишні й теперішні демократичні лідери, включно з бувшим президентом Труманом та переможеним демократичним кандидатом на президента у виборах в 1952 р. Адлеєм Стівенсоном. Згідно з інформаціями, Крайовий Комітет Демократичної партії плянує зменшити на своїм з'їзді, що триватиме два дні, внутрішні спори між демократами південних і північних стейтів, натомість критикою ресбуліканської адміністрації почати вже тепер підготову до конґресових виборів у 1954 та до президентських виборів у 1956 рр. Конґресмен Сем Рейбирн, попередній спікер Палати Репрезентантів, заповів, що він не сподівається жадних внутрішніх „заворушень" на теперішній конференції, натомість вважає, що буде створений окремий дорадчий комітет, який почне перевірку дотеперішнього порядку нарад на конвенції та поробить відповідні рекомендації на конвенцію в 1956 р. Згоду в Демократичній партії заповіли теж деякі з її лідерів, які в минулих виборах бунтувались та піддержували республіканського кандидата. Демократичне зібрання в Шікаґо відбудеться формально для привітання Стівенсона після його повороту з поїздки по світі, але фактично матиме характер основних нарад після програної в минулих виборах та перевірки причин тієї програної й підготови до нових виборів. Труман і Стівенсон заповіли, що вони зроблять усе, що в їхніх силах, щоб допомогти партії вернутись назад до Білого Дому. Голова Крайового Комітету Демократичног партії, Стівен А. Мічел, заповів, що демократичні виступи проти республіканської адміністрації зосереджуватимуться на республіканській фармерській політиці, як теж на робітничих проблемах. Усі учасники передз'їздової конференції намагались зменшувати значення розбіжностей в середині партії, а колишній президент Труман їх взагалі заперечив, кажучи просто, що „в Демократичній партії ніколи не було нічого іншого, крім гармонії".

Не буде евакуації міст під час ворожих бомбових налетів

Ню Йорк. — Директор цивільної оборони нюйоркського стейту сповістив, що, на випадок можливого ворожого повітряного налету на місто Ню Йорк, евакуація цього міста не передбачається. Проти евакуації міста висловились, як твердить інформатор, члени Комісії цивільної оборони. Після відповідного розгляду цієї проблеми доведено, що евакуація Ню Йорку була б непрактичною і нездійснимою. Найголовніша перешкода для швидкої евакуації міст лежить у недостачі на це часу, оскільки Повітряні Сили можуть запевнити осторогу перед ворожою повітряною атакою лише за п'ятнадцять хвилин перед нападом. За такий короткий час вивезти з Ню Йорку його вісім мільйонів мешканців неможливо. Ці самі труднощі постають при плянуванні повітряної оборони інших міст. „Кожний, хто спостерігав труднощі вуличного руху в Ню Йорку й інших містах в нормальних обставинах, під час його посилення в годинах праці чи відпочинку, може уявити собі, які труднощі постали б під час несподіваної тривоги".

Успіхи протирасистської діяльности в ділянці праці

Вашингтон. — Асоціяція Край. Плянування сповістила про покращання відносин між різними расами, що виявилося в поступі у ділянці затруднення в трьох великих фабриках у південних і „граничних стейтах". Ці три фабрики практикують невідрізнювання при прийманні на працю між чорними і білими мешканцями, хоч в цих місцевостях помічається схильність віддавати перевагу білій расі. Три місцевості, де досягнено практичного зрівняння, це: Евансвил, Інд., Луїсвил, Коннект. й Мемфіс, Тен. Фабрики в цих місцевостях, що належать до однієї „Інтернейшенел Гервестер" компанії, виробляють холодільники, трактори й фармерське устаткування. Дотеперішня діяльність дирекції компанії виявила добрі результати, оскільки у всіх трьох фабриках білі й чорні робітники отримують ту саму платню, що спричинило побільшений уділ чорних в праці фабрик. Чорні робітники уважливіше ставляться до цілости праці, а зокрема дбають про підвищення свого фахового вишколу.

Хочуть кольорового снігу, щоб була вчасніша весна

Медісон, Вис. — Тут закінчилася тридення сесія науковців, яку зорганізували Висконський університет та Крайова Наукова Федерація. Д-р Р. А. Морґен заявив, що „ми мали б вчаснішу весну, коли б можна було зафарбувати білий сніг на якусь іншу барву, бо тоді він скоріше топився б. Біла барва снігу спричиняє те, що соняшне проміння відбивається від нього і тому сніг не може швидко топитися. Коли б можна його пофарбувати на якусь іншу барву, сніг топився б скоріше і була б вчасніша весна". Але д-р Морґен додав, що практично не можна буде фарбувати снігу на більші розміри.

В АМЕРИЦІ

● **15 вересня відбудуться** вибори кандидата на посадника міста Ню Йорку. Обидва кандидати, демократи, — дотеперішній посадник Вінвент Імпеллітері і посадник Мангеттену Роберт Ваґнер — заявляють, що переможуть в цих виборах.

● **Деякі нюйоркські** часописи виступають проти того, щоб лікарі без дозволу на практику займали становища в приватних шпиталях. Це стосується до новоприбулих з Европи лікарів.

● **В Арґентині бракує м'яса**, що є головним засобом харчування населення. Уряд матиме труднощі з виконанням зобов'язання щодо достави м'яса до Англії.

● **Атомові фахівці** заявляють, що немає небезпеки в тому, щоб атомові реактори, що діють в різних частинах країни, діяли шкідливо на населення, подібно як діють атомові бомби.

● **16 вересня починаються** 14-денні морські маневри НАТО, ціль яких „оборона вільного світу від агресії зі сходу". В цих маневрах братимуть участь 300 кораблів і 1,000 літаків.

● **У зв'язку з початком** шкільного року, в деяких місцевостях виявлено недостачу місць в шкільних будинках. У місті Йонкерс біля Ню Йорку двісті дітей не можуть знайти для себе місця в школах.

● **У Мінеолі, Лонґ Айленд,** під час прощі довколишніх римо-католицьких парафій відбулися прилюдні моління за мир та за „навернення Росії". У молінnях взяло участь десять тисяч вірних.

● **Мормони задумують** відновити свою місійну діяльність, яка дещо скоротилась внаслідок воєнних дій в Азії. Число місіонерів у закордонних країнах має знову підвищитися до 5.000.

● **Над озером Сюпиріор** пронісся шторм, спричинивши велику шкоду й утруднивши рейси пароплавів. Сповіщено про аварії. Три особи правдоподібно загинули.

● **На конференції вчителів** в Шикаґо звернено особливу увагу на дітей, що тяжко навчаються читати. Труднощі в читанні розглядається на широкому тлі загального розвитку дитини.

УКРАЇНА — „ЗАПАЛЬНА ГУБКА В РОСІЇ"

Ню Йорк. — „Запальною губкою (tinderbox) в Росії" назвав Україну відомий співробітник „Н. Й. Таймсу" Геррі Шворц у своїй рецензії на видану старанням і коштом Українського Народного Союзу книжку проф. Кларенса А. Меннінґа: „Україна під Совєтами". Рецензія була надрукована в недільному книжковому перегляді „Н. Й. Таймсу". В рецензії, яка доповнює вже пів сотні інших рецензій на цю книгу, надрукованих в американських газетах і журналах на цілому просторі З'єдинених Держав від океану до океану, дослівно сказано:

„В цілій системі совєтських справ існує мало більш експльозивних проблем ніж питання незалежности України. Впродовж минулої третини сторіччя ця проблема спричиняла конвульсію за конвульсією в Совєтському Союзі, а в останньому вона відіграла ключеву ролю в вичищенні Лаврентія Берії. В цій країні також ця справа стала політичним футболем, в якому конґресмени й сенатори грають головну ролю. А проте існує мало більших аспектів совєтської проблематики, в якій американці були б так слабо ознайомлені й так розпачливо потребували інформацій. Кларенс А. Меннінґ, член Слов'янського Відділу Колумбійського університету, намагався розвіяти дещо з тієї ігноранції своєю „Україною під Совєтами", короткою історією України від 1917 року. Він базував свою працю на довших дослідних студіях різних екзильних українських вчених. Багато з його розповідей є незвичайно корисні, бо кидають світло на такі мало відомі справи, як ріст української національної свідомости під комуністами в 1920-их роках та опісля русифікаційний похід, як теж на український резистанс проти большевизму під час Другої Світової Війни. На жаль, ця книга є однобічною історією, яка оминає деякі ключеві проблеми, що їх більш об'єктивна студія — страшенно потрібна — поставила б в належній перспективі. Проте, навіть з цим недомаганням, книжка дає вклад в ділянку, в якій ігноранція є найбільш небезпечна."

До рецензії додано теж ілюстрацію — фотокопію державного гербу підсовєтської України: серп і молот на тлі сходячого сонця, обведений колосками пшениці і з написом „УРСР" — Українська Радянська Соціялістична Республіка.

Двісті тисяч ветеранів в американських університетах

Військова влада обчислила, що цього 1953/54 шкільного року понад 200,000 ветеранів Корейської війни мають право вписатися до університетів і студіювати на державний кошт. З державного бюджету видадуть 200,000,000 долярів на оплату за навчання ветеранів та на їх прожиття. Крім того, коло 100,000 хлопців і дівчат, що були на військовій службі, студіюватимуть у різних фахових школах та в середніх навчальних закладах. На цю ціль видасть держава зі скарбниці 100,000,000 долярів. Новий закон з червня 1950 року увійшов у життя 20 серпня 1952 року, і цього другого року з нього зможуть скористати ще більше бувших військовиків. Новий закон різниться від закону, виданого після другої світової війни тим, що ветерани діставатимуть гроші на руки також і на шкільну оплату. Самотній ветеран-студент діставатиме 110 долярів на місяць, жонатий без дітей — 135, а жонатий з родиною — 160 долярів. Представники шкіл виступали проти того, щоб ветеранам давати гроші і на шкільну оплату, побоюючись, що студенти не вмітимуть економічно господарити, але однорічна практика показала, що ці побоювання були неоправдані.

Сенатор Джансон проти обмежування громадянських прав американців договорами з закордоном

Вашинґтон. — Демократичний сенатор із Тексасу Ліндон Б. Джансон заявив через радіо, що на найближчій сесії Конґресу він поставить внесок, щоб договори з закордонними державами не могли обмежувати прав американських громадян у тому напрямку, що їх мали б право судити суди чужих держав. Сенатор Джансон сказав, що подібний проєкт поправки до договорів був уже внесений республіканськими сенаторами Новлендом із Каліфорнії і Джаном Брікером з Огайо, але уряд президента Айзенгавера заявив, що в такій формі цей проєкт „пошкодить" зв'язкам із закордоном. Джансон твердить, що 63 сенатори на всіх 95 прихильні такому законові, який обороняв би права американських громадян поза кордонами ЗДА. Сенатор Джансон хвалив Західню Німеччину за те, що під час останніх виборів її населення заявилося проти большевизму і проти правої реакції.

КОЛО 5,000 ОСІБ ВЗЯЛО УЧАСТЬ В ІМПОЗАНТНОМУ ЗДВИЗІ СУМА

Понад 600 членів Спілки Української Молоді Америки (СУМА) з 23-ох її осередків з багатьох місцевостей та стейтів і коло 4,000 гостей взяло участь в імпозантному Другому всеамериканському Здвизі тієї організації, що відбувся в суботу й неділю, в днях 12 і 13 вересня в Українському Селі в Бавнд Брук біля Ню Бронсвику, Ню Джерзі. З'їзд відбувся під гаслом: „Воля Україні — наша мета". Це вже друга такого роду імпреза цієї організації молоді. Перший здвиг відбувся минулого року у Филаделфії. На суботнішню програму Здвигу склались головно організаційні справи, а ввечорі ватра та спортові й мистецькі імпрези з участю поодиноких осередків та сумівської духової оркестри з Боффало під диригентурою п. Кравчука. Окреме жюрі відзначило найкращі виступи. В недільну програму Здвигу входили польові Богослуження в обох обрядах, а після обіду властива здвигова програма, яку започаткував своїм словом голова СУМА проф. С. Вожаківський. На Здвиг наспіло багато привітань. Особисто вітали з'їзд: представники Українського Конґресового Комітету (д-р Шандор), УНСоюзу (гол. касир Роман Слободян), „Провидіння", „Народної Помочі", „Самопомочі" (проф. Лисогір), ООЧСУ (проф. Вовчук), Союзу Українок Америки (пані Бенцаль і Пелешок), Об'єднання Українських Жіночих Організацій (п-ні Галичин) та низка інших організацій, як теж представники інших поневолених Совєтами народів. Після привітань відбулася дефіляда уніформованих сумівців і сумівок, а потім спортові змагання. При дефіляді приґравала сумівська оркестра з Боффало під проводом п. Кравчука. Командантом Здвигу був п. Іван Миронович. В результаті Здвигу ухвалено резолюції, в яких зорганізована в СУМА українська молодь „рішуче протестує проти російського панування в Україні та домагається від Об'єднаних Націй переведення слідства над злочинами, що їх доконують російські окупанти над українським народом"; „підтримує резолюцію ч. 58, що її вніс до Палати Репрезентантів конґресмен Лоренс Смит в справі нав'язання безпосередніх дипломатичних взаємин між ЗДА та Українською й Білоруською ССР"; „протестує проти антидемократичних дій Американського Комітету Визволення від большевизму, який намагається підпорядкувати інтереси поневолених Москвою народів інтересам російських антикомуністичних імперіялістів", — і т. п. В кінцевій резолюції СУМА займає становище „безкомпромісової боротьби з комунізмом — ворогом національної і соціяльної свободи та суверенности усіх народів".

НІКІТА ХРУЩОВ — ПЕРШИМ СЕКРЕТАРЕМ ЦК КОМПАРТІЇ

Лондон. — Нікіту С. Хрущова вибрано на пленарній сесії Центрального Комітету Комуністичної Партії Совєтського Союзу першим секретарем ЦК Компартії. Фактично, він очолював уже від березня місяця без цього титулу 5-тичленний центральний партійний секретаріят. В партійній єрархії він є тепер найближчий до Маленкова, який був головою секретаріяту комуністичної партії ССCP, але зрікся того становища, обмежившись до головування в раді міністрів. Головою партійного секретаріяту із титулом генерального секретаря був також Сталін і на тому становищі, опанувавши всю партійну машину, дійшов до щабля диктатора. Хрущов перебував до 1949 року в Україні, як секретар центрального комітету комуністичної партії большевиків Україні, але з того часу переїхав до Москви. Іншими членами секретаріяту компартії є Суслов, Поспєлов, Шаталін і Ігнатьєв. У коментарі до того нового призначення, коментатор совєтських справ в „Ню Йорк Таймсі" Геррі Шворц, уважає Хрущова, що його називає українцем, найсильнішою тепер фіґурою в Совєтах поруч із Маленковим і приписує йому чільну ролю в ліквідуванні Берії. Хрущов, мовляв тісно зв'язаний з Маленковим і має мабуть більші впливи, як старий Молотов. Геррі Шворц пригадує, що Хрущов перебував від 1930-1949 рр. в Україні, що „спричиняла найбільші клопоти". „Він здобув розголос, як винищувач українських „буржуазних націоналістів", себто осіб, оскаржуваних в тому, що вони хочуть зробити Україну незалежною від Росії". У Москві Хрущов виступав переважно як фахівець сільсько-господарських справ. В цьому характері виголосив він на центральному комітеті партії велику промову.

Хрущов скидає на Берію вину за нужду в СССР

Спроба Хрущова обвинувачувати Берію в тому, що він привів до упадку сільське господарство в післявоєнних роках, вказує на бажання відвернути увагу від факту, що хліборобську політику затвердили в тих роках всі совєтські лідери, включно з ним самим, Хрущовим, який є тепер першим секретарем комуністичної партії. Пише про це у „Ню Йорк Таймсі" з 14. ц. м. в окремому коментарі Геррі Шворц. У суботу Хрущов виголосив в Москві довшу промову, в якій признався, що післявоєнні пляни підвищення продукції м'ясива, молока й масла та інших споживчих продуктів — ганебно провалилися. Він ствердив, що в багатьох випадках теперішній стан поголів'я є гірший, як перед другою світовою війною, чи навіть в 1928 році. Тому він закликав до зміни політики, яка вможливила б хліборобам поліпшити стан поголів'я і збільшити випуск харчевих продуктів. Для порівняння Шворц наводить таблицю, з якої виходить, що наприклад корів було в СССР у 1928 році 30,7 мільйонів, а в цьому році — лише 27 міл., овець і кіз тоді було 146,7 мільйонів, а тепер — 130, взагалі рогатої худоби в 1928 р. було 70,5 млн., а тепер є — 61,6 млн., і лише свиней є тепер дещо більше (26 млн. на 1928 і 29 млн. тепер). Плянування в цій ділянці з рр. 1947 і 1949 — завели. Це мало бути наслідком, між іншими димісії Андрея Андреєва, колишнього спеца в Політбюрі від сільсько-господарських справ та занґажування Хрущова з початком 1950 року на безпосередньо підлеглого Сталінові у справах хліборобської політики, особливо щодо побільшення малих і середніх колективних господарств у велетенські надколективи. Невдачі цієї політики довели до відвороту, що проявився з статті „Правди" з 5 серпня ц. р., в якій приобіцюються деякі полегші для хліборобів та поширення таких полегш.

Польського єпископа оскаржують у зв'язках з УПА

Лондон. — Брітійська пресова аґенція Ройтера повідомляє, що польський комуністичний уряд видав комунікат про арештування римо-католицького єпископа Чеслава Качмарика з Кельц під закидом шпиґунства і ведення пропаґанди, ворожої державі. Варшавське радіо закинуло йому просто „шпигунство, протидержавну пропаґанду й диверсійну акцію". Разом із ним арештовано священиків Яна Данілєвіча, Юзефа Домбровського та Владислава Дзідляка і монахиню Валєрію Ніклєвську. Всі вони станутъ ще цього тижня перед військовим судом у Варшаві. Це буде перший великий процес у цьому році проти римо-католицьких духовників, проти яких вже довший час комуністичний режим веде послідовну кампанію. За варшавським радіо, єпископ Качмарек „очолював групу реакційних духовників, що збирали й передавали економічні, політичні й військові інформації трьом закордонним розвідчим центрам: амбасадорові ЗДА Бліс Лейнові, Ватиканові й Комітетові Вільної Европи в Ню Йорку (Артур Бліс Лейн був американським амбасадором в Польщі від 1945 до 1947 р.). Варшавське радіо заявило далі: „Ця група допомагала одночасно іншій злочинній групі греко-католицьких духівників, що сприяли бандитам, які належать до Української Повстанчої Армії". Сам єпископ Качмарек, мовляв, „співпрацював з німецькими окупантами і навіть з самим „Ґестапо". Він „допомагав також польським реакційним партизанам із Армії Крайової, а в 1944 р. виголошував проповіді проти Совєтів."

Заклик допомогти занедбаним народам

Ню Йорк. — Знаний духівник баптистської Церкви, Франк Лобах, заявив у своєму останньому виступі в Ню Йорку про необхідність звернути пильну увагу на стан в занедбаних країнах, де поширюється нужденність і де не провадиться освітньої праці. На ці країни звертають увагу комуністи, обіцяючи неграмотному населенню різні матеріяльні вигадки, як харчі, одежу тощо.

КАНДИДАТ НА ПОСАДНИКА Н. ЙОРКУ МІЖ УКРАЇНЦЯМИ

Один з теперішніх кандидатів на посадника міста Ню Йорку, п. Роберт Ф. Ваґнер, мол., який досі був головою дільниці Мангеттен, відомий із своїх зв'язків з українцями. Між іншим, під час цьогорічної Паради Льояльности він ішов в поході на чолі української групи. На фото — п. Ваґнер в оточенні українців. Від ліва: Іван Барстон, Р. Ф. Ваґнер, мол. Юрій Волинець, мол. і Володимир Стек.

ЧЕРВОНИЙ КИТАЙ ДОМАГАЄТЬСЯ ЗМІН В КОРЕЙСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОПОНУЄ ВІДБУТИ КОНФЕРЕНЦІЮ ПРИ КРУГЛОМУ СТОЛІ З УЧАСТЮ „НЕВТРАЛЬНИХ" КРАЇН; ДОМАГАЄТЬСЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕБАТ В ЦІЙ СПРАВІ В ГЕН. АСАМБЛЕЇ ОН; ЗДА ПРОТИ ЦИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Об'єднані Нації, Н. Й.—Напередодні відкриття сесії Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй, комуно-китайський міністер закордонних справ Чу Ен-ляї звернувся окремим листом до генерального секретаря ОН Даґа Гаммершілда, домагаючись, щоб плянована політична конференція в справі Кореї відбулася при „круглому столі" і щоб до участи в ній був запрошений Совєтський Союз та „інші заінтересовані азійські країни", кажучи, що такими „зокрема заінтересованими країнами" червоний Китай вважає Індію, Індонезію, Пакістан і Бурму. Справа корейської політичної конференції вже була вирішена на спеціяльній сесії Генеральної Асамблеї минулого місяця, на якій прийнято американську резолюцію, щоб в тій конференції взяли участь тільки ті країни, які брали активну участь у війні в Кореї, себто мали там свої війська. Америка теж погодилась, що в тій конференції може взяти участь Совєтський Союз та Індія, але тільки під умовою, що вони будуть запрошені „другою стороною" та сидітимуть на конференції по її боці. Комуно-китайський уряд домагається, щоб на конференції не було „боків", але, щоб вона відбулася при круглому столі. Міністер закордонних справ червоного Китаю в своєму листі до Гаммершілда домагається, щоб справа тієї конференції була знову поставлена на порядок нарад Генеральної Асамблеї на теперішній сесії і щоб до участи в дебатах у тій справі були запрошені представники червоного Китаю й комуністичної Північної Кореї. Асистент державного секретаря Доллеса, Роберт Д. Морфі, негайно після проголошення комуно-китайського домагання заявив, що це домагання мало різниться від того, яке видвигав був совєтський представник Вишинський на попередній сесії Генеральної Асамблеї і яке вже перепало. Він дав виразно зрозуміти, що ЗДА будуть проти тих повторених червоним Китаєм совєтських пропозицій, вважаючи, що вони виразно суперечать постановам договору про перемир'я відносно тієї конференції. Лист комуно-китайського уряду в цій справі напередодні відкриття сесії Генеральної Асамблеї ОН вказує на те, що совєтський бльок знову видвигне ту вже програну ним справу.

Комуністи намагаються тероризувати полонених

Мунсан, Корея. — Альянти оскаржили комуністів, що вони порушили постанови про перемир'я, намагаючись тероризувати полонених некомуністів, які перебувають під невтральною охороною. Комуністи вивідують прізвища й адреси полонених, щоб погрожувати їх родинам та застрашувати репресіями на їх родинах, якщо вони не повернуться додому. Тим часом деякі альянтські полонені, змінили свою думку і заявили про своє бажання репатріюватись. Повідомив про це Вілфред Бурчет, кореспондент паризької комуністичної газети „Л'Юманіте". Комуністи заявили, що вони не пізніше як найближчої неділі передадуть усіх своїх полонених, які не були ще репатрійовані, під опіку невтральної сторожі. З альянтського боку перевезено туди досі 1000 північних корейців. Дев'ять північнокорейських полонених, які змінили свою думку і виявили бажання негайно репатріюватись, будуть передані під охорону північних корейців. Альянти і комуністи погодились, що з кожного боку будуть допущені представники преси, по 100 осіб, до здемілітаризованої зони, але щодня вільно буде не більше як десятьом переступати демаркаційну лінію і стежити за ходом подій в таборі полонених.

ІТАЛІЯ ПРОПОНУЄ ПЛЕБІСЦИТ У СПРАВІ ТРІЄСТУ

Рим. — Італійський прем'єр, Джузеппе Пелла, у своїй промові в останню неділю запропонував перевести плебісцит на всій спірній території Трієсту, щоб спитати самого населення, до кого воно хоче належати, — до Італії чи до Юґославії. Італійський прем'єр покликався при тому на нещасливий історичний прецеденс із Ґданськом, що так довго становив предмет спору між Німеччиною і Польщею, поки не став безпосередньою причиною вибуху другої світової війни. Пелла зазначив, що, „очевидно", на території плебісциту не могли б перебувати війська ні одної заінтересованої держави, себто, що Юґославія мусіла б вивести геть свої війська із зони „Б", де вони тепер перебувають (у зоні „А" перебувають англо-американські війська). Він відкинув закиди Тіта щодо імперіялізму Італії та заапелював до Юґославії погодитись на формулу плебісциту, що його подробиці мали б виготовити спільно Італія, Юґославія, ЗДА, Англія і Франція. На випадок, коли б Юґославія відкинула плебісцит, ЗДА і Англія повинні допомогти Італії повернути їй Трієст.

Того ж самого дня, останньої неділі, промовляв у Спліті маршал Тіто. Він відкинув італійську пропозицію щодо плебісциту в Трієсті, закидаючи Італії, що вона штучно змінила етнічний стан Трієсту пляновою денаціоналізаційною політикою, яку розпочав був Муссоліні і яку провадиться ще й тепер. Тіто закинув західнім державам, що вони піддержують Італію проти Юґославії. Водночас він спростував поголоски, наче б то Юґославія думає повернутися до Комінформу. Він зазначив, що дипломатичні взаємини не є однозначні з приязню, бо Совєти вдержували дипломатичні взаємини також з гітлерівською Німеччиною. Як довго СССР не хоче вернути Юґославії вивезених 60 дітей, не може бути мови про покращання взаємин. Тіто згадав теж по черзі нинішній стан відносин з кожним із сусідів Юґославії, при чому заявив, що з Альбанією взаємини є такі погані, що краще про них навіть не говорити. Тіто промовляв перед 100.000 дальматійських ветеранів. Його промова була звернена радше проти Совєтів та їх сателітів, як проти Італії.

В СВІТІ

● **Прем'єр Камбоджі**, одної з трьох країн Індо-Китаю, проголосив „невтралітет" у війні проти комуністів, як довго вони не зачіпають Камбоджі. У відповідь на це сенатор Новленд, що перебуває тепер у Сайґоні, в Індо-Китаю, відкликав заповіджені відвідини короля Камбоджі, заявляючи, що хто є невтральний у боротьбі з комуністами, той проголошує їх перемогу.

● **В Ізраїлі ветерани** жидівської визвольної війни з 1948 р. виступили в обороні 8-ми арабських родин, що їх хоче переселити уряд з їх оселі на північному заході від Єрусалиму в інші околиці Палестини. Жидівські ветерани вказують на прожидівське становище тих арабів в минулому та їх заслуги для жидівської терористичної акції, зверненої свого часу проти Англії.

● **Антон Юґов**, теперішній міністер важкого промислу в Болгарії і колишній керівник тамошнього комуністичного підпілля, як також Драйґочева Тсоля, чільна болгарська комуністка, нібито попали в неласку, як колишні прихильники Берії.

● **Перша „атомова війна"** відбулася під час маневрів на терені Німеччини, проведених недалеко совєтського кордону. Взяли в них участь 175,000 англійських і американських вояків. Досвід здобутий в тих маневрах тримається в тайні.